

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI

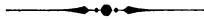
UDGIVNE AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

3. RÆKKE. I. BIND.

REDIGERET AF

CHR. VILLADS CHRISTENSEN,
SELSKABETS SEKRETÆR.

KØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS RUD. KLEINS EFTERFØLGER (TH. SØRENSEN).

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1896--98.

Minder fra Okkupationen i Veile 1864.

Af Justitsraad H. E. Friis.

I. Gablenz.

Da Tyskerne i Februar 1864 besatte Kolding By, »et strategisk Punkt«, som det dengang hed, kunde Indvaanerne i Veile nok skønne, at Turen snart maatte komme til dem. Først den 8de Marts fandt imidlertid Fjendens Indrykning Sted. Om Morgenen var der udsendt en større dansk Patrouille fra Veile, ud ad Koldingvejen, og her stødte den paa det østerrigske Fortrav, som dog ikke var stærkt nok til at modstaa de danske Tropper, saa at disse henimod Middagstid bragte en haardt saaret østerrigsk Officer, Grev Czernin, med tilbage til Byen som Fange. Imidlertid udbredtes Rygtet snart, at Østerrigerne rykkede frem i svære Masser, ligesom der sagdes, at de vare afmarscherede fra Christiansfeld Natten forud. Da der ikke kunde være Tale om at forhindre en større fjendtlig Styrke i at tage Veile, da Terrainet Syd for Byen ikke var skikket til Modstand, rømmede den i Veile værende danske Styrke ud af Byen, og satte sig fast Nord for denne, hvor Terrainet egnede sig udmærket til Forsvar. For dog ikke at opgive Byen uden Sværdslag blev et Kompagni af 11te Regiment beordret til at gøre Modstand saa længe som muligt ved Møllebakken

Syd for Veile, hvorefter Mandskabet skulde redde sig, saa godt det kunde, ind over den eneste Adgang til Byen, Sønderbro. Det var at forudse, at dette Kompagni Soldater enten maatte blive skudt ned eller taget til Fange; men General Max Müller, som ikke troede, at Fjenden var saa stærk, beordrede Forsvaret, og det maatte derfor ske. Der blev sagt, at vedkommende Officer, da Generalen personlig gav ham denne Ordre, svarede: »Vi komme ikke levende derfra, Hr. General!« hvortil Generalen igen skal have sagt: »Det bliver Deres Sag!«¹⁾

Møllebakken blev altsaa besat af et Kompagni af 11te Regiment, og man saa, hvorledes det beskød den kort efter fremtrængende Fjende. Da al videre Modstand var forgæves, søgte det opløste Kompagnis Mandskab enkeltvis at naa Sønderbro for at samles med den øvrige Styrke Nord for Byen; en Del faldt, thi der var ikke Spor af Dækning paa deres Vej; en Del blev tagen til Fange, deriblandt den befalende Officer, Kaptein Staggemeier, som fik en Kugle i Ankelen, saa han faldt om. Senere blev han, paa Æresord, foreløbig interneret i Amtsgaarden hos Konferentsraad, Amtmand Dahl, hvor han behandlede af de østerrigske Officerer med al Hensynsfuldhed.

Da ovennævnte Kompagnis Modstand paa Møllebakken var brudt, væltede Østerrigerne i store Masser ind i Byen. Vore tapre Jenser, som vilde gøre saa sejt Modstand som muligt, og som stolede paa, at de nok ad Genveje skulde finde ud af Veile Nord paa, adlød en tidligere given Ordre til at skyde paa Fjenden fra Loftsvinduerne i et Brænderi, der laa straks indenfor Sønderbro. Da

¹⁾ »Gentagne Standsninger i Fjendens Fremrykning ledede Oberst Max. Müller til den Tro, at det den Dag (o: d. 8de Marts) ikke vilde komme til Kamp«. (Den dansk-tyske Krig 1864, udgivet af Generalstaben, II Del, S. 72). Red. Anm.

vore Soldaters Uniform ikke var særlig afstikkende og nogle af dem havde uldne Tørklæder om Halsen, ja endog for at tage bedre Sigte, havde taget Huerne af, da der var ringe Plads i Loftslugerne, saa havde det til Følge, at de bleve antagne for Brænderikarle og altsaa hørende til den civile Befolkning. De østerrigske Officerer, og nok især den barske General Gondrecourt, bleve saa forbitrede herover, at de vilde have Byen skudt ned, brændt af eller i mildeste Tilfælde plyndret; men takket være den højsindede Feltmarskalløjtnant Gablenz's koldblodige Ro og Retsind blev der dog lykkeligvis ikke noget deraf. Det varede længe, inden de østerrigske Officerer opgav Troen paa, at den civile Befolkning havde skudt paa dem.

Saasart vort Artilleri, der var posteret paa Bakkerne Nord for Veile, saa de fremvæltende Masser af Østerrigere Syd for Byen, begyndte det straks at give Ild, og der fandt nu en livlig Kanonade Sted fra begge Sider.

Man vil kunne forstaa, hvilken Skræk jeg og min Familie nu udstod, da min Hustru, Dagen forinden Østerrigerne rykkede ind i Veile, var nedkommen med en lille Datter. Det Værelse, hvori min Hustru laa, vendte mod Syd, med fri Udsigt til Møllebakken, hvor vi kunde se Østerrigerne rykke frem og bringe deres Kanoner i Stilling. Vi kunde se Glimtene af Kanonskuddene, og dernæst hørte vi Granaterne hvislende suse over Byen, indtil de med et skrattende Brag sloge ned i Nørreskoven, hvor, som sagt, vort Artilleri havde taget Stilling i en fremskudt aaben Plads. Efter at Kanonaden havde varet i nogen Tid, hørte den op for en Stund, da Østerrigerne vare komne ind i Læ af Husene i den sydlige Del af Byen.

I meget stærk Marsch, halvt Løb, droge de først an-

kommende Østerrigere op ad Veile Søndergade, og der var intet Tegn paa Træthed at mærke, uagtet de med en ringe Afbrydelse i det sidste Døgn havde marscheret fra Christiansfeld. Gaderne vare naturligvis tomme for Tilskuere, da man jo ikke vidste, hvorledes disse ubudne Fremmede vilde te sig. Af og til hørte man en Rude klirre, naar et Par Soldater paa Forbimarschen enedes om at tage en Kasse Cigarer ud af et Udsalgsvindue, paa den Maade, at Formanden i første Geled stødte Ruden ind, og Eftermanden i andet Geled hurtigt snappede Cigar-kassen, uden at stanse sin Gang; man fik snart Følelsen af, at de vare resolute og hurtige i Vendingen.

Under Østerrigernes Indrykning bleve dog et Par civile Folk, som af Nysgerrighed havde vovet sig for langt ud paa Gaden, dræbte af de østerrigske Geværkugler, som var tiltænkt de tilbagevigende enkelte danske Soldater, der endnu var at se i denne Bydel.

For Enden af Veile Søndergade ligger Byens Torv, og her samledes Østerrigerne efterhaanden og holdt et lille Hvil. Paa dette Torv laa foruden Raadhuset Byens to Hoteller, en Manufakturhandel og Apotheket. Da Fortælleren heraf var Ejer af den sidstnævnte Ejendom, skal jeg tillade mig at give en Skildring af nogle af de Begivenheder, jeg oplevede i den bevægede Tid; jeg maa tilføje, at naar jeg skrider dertil, er det paa gentagen Opfordring til mig, at det sker, da jeg ikke selv har troet, at disse Oplevelser kunde være af tilstrækkelig Interesse for andre.

De fremstormende østerrigske Regimenter samlede sig altsaa paa Torvet, og saa mange, der kunde rummes, myldrede ind, især paa begge Hoteller og Apotheket. Omtrent fem Minuter før jeg saa den første østerrigske Soldat i Apothekets Gaard, kom der en dansk Soldat ind til mig, og sagde, at han var syg og vilde indlægges paa

Byens Sygehus. Da man ikke kunde komme til Sygehuset uden at passere Gaden, bad han mig, om jeg da vilde skjule ham, noget jeg ikke turde, da Fjenden allerede stormede op ad Gaden, og jeg nødvendigvis maatte være til Stede, for at modtage de første fjendtlige Soldater, som hvert Øieblik kunde ventes. Jeg tilbød ham derfor selv at søge sig et Skjul i min Stald, Høloft eller en af mine Kældere, dog uden min Ledsagelse, og for hans egen Regning, da jeg ikke vilde være vidende derom; det vilde eller turde Manden dog ikke, men bad mig om at tale hans Sag, naar Fjenden kom. Jeg lod ham nu gaa ind i min Stue og fik ham anbragt i Baggrunden af denne, saa at han ikke kunde ses fra Gaden. Ikke et Minut efter kom der et Par østerrigske Soldater, med opspændt Hane, ind i Gaarden og saa sig spejdende omkring, og da de fik Øje paa mig, der stod i Gaarddøren, foer de henimod mig og spurgte, om her var noget dansk Militær. Da de fik at høre, at der var en syg Soldat, vilde de straks se ham og have ham med, da han vel kunde gaa. Den ene af de østerrigske Soldater undersøgte hans Tornyster og tilegnede sig ganske ugenert deraf et Par Uldstrømper, som han stak i sin Feltkappes Lomme, idet han eskorterede Fangen bort. Næste Dag hørte jeg, at denne danske Soldat var bleven ført til Byens Sygehus, og at hans Sygdom kun var af en forbigaaende Natur.

Medens Torvet fyldtes med Østerrigere, søgte et halvt Kompagni ungarske Jægere med grønne Fjer i Hatten ind til mig. Officerer var der ingen af, da disse havde søgt ind i det overfor liggende Hotel Royal. Til alt Held kunde Underofficererne dog forstaa og tale Tysk, medens de menige kun kunde tale ungarsk, og disse forment, at jeg bedre maatte kunne forstaa dem, naar de paatog sig en barsk Mine og stødte Geværkolben mod Gulvet.

Aldrig har jeg været saa glad ved nogen Tysker, som da en Underofficer kom til og blev Tolk. Alt gik godt, da det først kom til en Underhandling imellem Underofficeren og mig, især da han fik at vide, — hvad han straks meddelte de menige, — at mit Spisekammer- og Kælderforraad stod til Tjeneste. Min Husjomfru og to Piger bleve nu straks satte til at skære Smørrebrød, og min Laboratoriumskarl maatte sørge for Øl og Brændevin, medens Apothekspersonalet lavede bitre Snapse, hvilke især faldt i Ungarernes Smag. Underofficererne paasaa, at alle de menige fik noget, og at ingen fik formeget. Takket være disse Underofficerer gik alt meget ordnet og civiliseret til. Mine smaa Sønner, 5 og 6 Aar, bad om at komme ind og betragte disse besynderlige Gæster i Nærheden, hvad der ikke var noget til Hinder for, saa fredelig var Stemningen. Flere af Soldaterne gav sig af med Børnene, tog dem paa Armene og løftede dem op og ned, samt lod dem se og beføle deres Knapper og Armatur. Imidlertid blev der givet Tegn til Opbrud ude fra Torvet, saa de fremmede Gæster gik lige saa hurtigt, som de vare komne. Mit Spisekammers hele Indhold af Smør og Brød var helt gaaet med, tilligemed hvad der i en Hast kunde bruges til Paalæg, ligesom al min Bitterbrændevin var ført bort; thi hvad der ikke blev drukket paa Stedet, blev fordelt i de respektive Feltflasker; dog maa jeg sige til Fjendens Ros, at de bad om Tilladelse til at maatte føre bort med sig, hvad de ikke drak paa Stedet.

Feltmarskal Gablenz havde tillige med sin Stab ogsaa gjort Holdt paa Torvet, hvor der bragtes ham baade Hoch og Eljen af hans Soldater, og Musikken spillede op. Der blev sagt, at Gablenz tilbød sine Tropper at vente med at tage Stillingen Nord for Veile, til næste Dag; men saa vilde, tilføjedes der, Anstrengelserne og

Mandefaldet blive større. Uagtet Østerrigerne havde marscheret fra Christiansfeldt den foregaaende Nat, foretrak dog baade Officerer og menige straks at gaa i Ilden. Det varede derfor ikke længe, før alle Tropper satte sig i Bevægelse ud imod Byens Nordende.

Medens den sydlige Del af Veile blev tømt, bunkede den hele fjendtlige Styrke sig nu sammen i Byens nordre Del, og en voldsom Skydning med Geværer og Kanoner begyndte, hvorved mange faldt og meget ramponeredes, og flere Kanonkugler bleve siddende i Husenes Gavle.

Kampen imellem vore og Fjenden stod længe paa, indtil Østerrigerne ved en omgaaende Bevægelse søgte at afskære vore Tropper Retraiten ad Horsens-Chausséen, hvorfor vore trak sig tilbage, og Fægtningen ophørte. Da Mørket faldt paa, var det ganske stille over hele Linien. Der var falden mange Østerrigere, som snart bleve samlede op og førte bort. Nogle danske Soldater fandtes blandt de døde, men dem lod Fjenden blive liggende foreløbigt, og i Nattens Løb bleve disse plyndrede for deres Støvler og Uldstrømper, saa de laa barbenede den næste Morgen.

Det var forholdsviis godt og mildt Vejr d. 8de Marts 1864, da Fjenden drog ind; man troede, at de mange Sydlændinge, der vare iblandt dem, ikke kunde taale vort barske Klima; men i saa Henseende tog man fejl, thi det var mærkværdigt at se, saa haardføre disse Folk vare, da vi senere hen fik baade megen Frost og Sne. Ved nøjere Betragtning var det jo egentlig ikke saa sært; thi Ungarn og Danmark have samme Kuldegrad om Vinteren. Af Italienerne var der vist ikke hele Regimentet heroppe; det var især Tjenere og Oppassere, der toges ud af denne Befolkning, og de kunde i saadanne Stillinger vel bedre skærme sig imod det uvante barskere Klima. Da jeg senere spurgte en Officer, hvad der var

Grunden til, at Italienerne fortrinsvis brugtes som Tjenere og Oppassere, svarede han, at en Italiener forstod bedre at gætte sig til sin Herres Ønske og Vilje, end en Tysker. Om det nu var de italienske Tjenere paalagt, eller de gjorde det af dem selv, ved jeg ikke; men naar det saa truende ud i Vejret, eller der opkom Tordenvejr med Regn, saa jeg ofte disse komme med deres Herres Kappe paa Armen og søge efter ham, for at skærme hans pyntelige hvide Uniform imod den ventede Bløde.

Efterat vore Tropper havde trukket sig tilbage fra Stillingen Nord for Veile, blev der atter forholdsvis stille i den lille By, dog ikke saa meget i Husene og Gaderne i den nordre Del af Byen, thi der indkvarterede de fjendtlige Tropper sig, ligesom de havde Lyst til. Mange af Indbyggerne i denne Bydel vare derfor overbebyrdede, idet Soldaterne bunkede sig sammen og lagde sig radvis paa Gulvene, naar først det nødvendige Kvantum Halm var bragt til Veje. Værst farne vare Beboerne af de Lejligheder, der bleve udtagne til foreløbigt Lazaret, Operations- og Forbindstuer; thi de bleve nødtvungne til, da de ikke kunde fly andetsteds hen, at være Øre- og Øjenvidne til de saaredes Jamren, Nød og Elendighed.

Medens den nordre Del af Byen d. 8de Marts var stærkt belagt med Indkvartering, havde vi, der boede i den sydlige Del, forholdsvis faa indkvarterede. Dog var der enkelte Undtagelser; saaledes var der en Del Soldater af et bøhmisk Regiment, der styrtede ind i en Købmandsgaard i Byens Søndergade. Købmanden, der syntes, at Indkvarteringen blev ham for rigelig, forment, at hans Lejer, en Musikus, der boede paa 1ste Sal, burde dele Krigens Byrder med ham, og anviste derfor Soldaterne ogsaa at hjem søge denne. En Del Soldater styrtede nu op ad Trapperne til 1ste Sal. Den bestyrkede Musikus kom frem og protesterede, da han, som Lejer, for-

mente at være fri for Indkvartering. I sin Forsvarstale brugte han imidlertid det danske Ord »Lejer« i Stedet for det tyske Ord »Miether«, og blev derfor misforstaaet af de musikelskende Bøhmere. Idet han nemlig sagde: »Ich bin ein Lejer,« sagde Bøhmeren: »Aha! Leyer! (en Lyre). Klingelingling!« Den nødtvungne Vært troede nu at forstaa, at det drejede sig om et musikalsk Instrument, hentede derfor en af sine Violiner og gav ham den; og nu blev der Liv i Tingene, thi en af Bøhmerne spillede for med en ægte Bøhmervals, — og Soldaterne valsede og trampede, som om de vare gale, saa baade Ejer og Lejer vare meget bange for, at det gamle, skrøbelige Hus ikke skulde kunne taale denne Medfart.

Samme Aften imellem Kl. 8 og 9 kom der fire unge Officerer, som hørte til det østerrigske 34te Infanteriregiment, ind til mig og spurgte meget høfligt, om de kunde faa Logis hos mig, hvilket jeg bejaede. Mærkeligt nok spurgte de mig, forinden de traadte nærmere, om jeg vidste, hvor den danske General Wilster var, og om han havde ledet Forsvaret af Veile, da dette baade var sejgt og djærvt. Da jeg sagde dem, at jeg ikke vidste noget af, at han var Nord for Veile, sluttede de sig til, at han endnu var i Fredericia, og det lod til, at Tanken derom ikke var videre opbyggelig for dem, og at de ventede endnu haardere Nødder at knække, i Fald han var til Disposition i Fredericia. Efterat denne Diskurs var endt, traadte de nærmere for at bese Lejligheden. Jeg havde nemlig tre Værelser, med een Seng i hvert Værelse, paa 1ste Sal, og et Værelse med een Seng i Stuelejligheden. Officererne vare ikke videre glade ved at blive skilte ad; de vilde absolut sove sammen i eet Værelse, og i Fald jeg havde Halm, vilde de foretrække 4 Knipper Halm for 4 Senge, da de ikke vare sikrede mod, at der kunde blive slaaet Allarm midt om Natten, og de vilde derfor sove med

Klæderne paa. Den ønskede Halm blev dem leveret, og de sørgede saa selv for Nattelejet; de spurgte dernæst meget beskedent, om de kunde faa noget Mad, da der ikke havde været Tid for dem til at spise den hele Dag. Jeg gjorde dem opmærksom paa, at vi vare næsten i samme Situation, idet Østerrigerne kom, lige før vi skulde til at spise til Middag. I Fald de vilde tage til Takke, saa stod de Retter, vi skulde have, sød Suppe og Karbonade, til Tjeneste. Sød Suppe, den Ret kendte de nu ikke; jeg lod en Prøve hente, de smagte paa den; men den var dem for sød, og de mente ikke, at den var sund for Maven. Efter nogen Overvejelse imellem dem indbyrdes, kunde jeg mærke, at nu, da de vare i fjendtligt Land, vilde de helst selv have Indseende med Tillavningen af den Mad, de skulde spise. Da jeg for alle Tilfældes Skyld havde faaet ny Kødforsyning fra Slagteren, efterat der om Eftermiddagen var gjort rent Bord hos mig ved Fjendens Indrykning, tilbød jeg Officererne mit Køkken til fri Raadighed. Dette Tilbud blev grebet med begge Hænder; de to af Officererne kom nu ud i Køkkenet og brasede egenhændig en forsvarlig Bøf med Løg og Paprika, medens min Kokkepige saa vel til, om der var noget særlig nyt for hende at lære, som dog ikke befandtes. Da Bøfen var færdig, bad Officerne mig om at overlade dem et Par Flasker Rødvin, de skulde blive tilbagebetalte in natura den næste Dag. Imod al Forventning kom Oppasseren næste Morgen og bad om at laane en lille Blikspand, og da man spurgte ham, hvortil, sagde han, at det var til at hente Vin i paa Intendanturen; og meget rigtigt, lidt efter kom han tilbage med Spanden, hvori var 3 á 4 Potter ungarsk Rødvin til mit Køkken. Officererne betalte saaledes Vinen tilbage med gode Renter.

Ligeledes paa selve Slagdagen, d. 8de Marts, kom der om Aftenen, lidt over Kl. 9. en østerrigsk Major ind

1 Apotheket til mig, for at spørge mig, om jeg ikke vidste et Middel for ham, han var saa »aufgeregt.« Han havde, saa fortalte han, været i Bataille hele Dagen; han viste mig sin Kappe, som paa to Steder var flænget af Kugler. Uagtet al Kamp nu var forbi, og han havde skrevet hjem til sin Hustru, at han var gaaet uskadt ud af det hele, vilde Uroen i Blodet dog ikke lægge sig. Jeg foreslog ham derfor, at tage noget kølende Pulver, og da deri var Citronsukker, saa var det ikke saa slemt at faa ned, naar det rørtes ud i et Glas Vand. Da jeg kom med det kølende Pulver, vilde han dog ikke have det, vistnok af Frygt for, at det kunde være Gift, og spurgte derfor, om jeg ikke kunde gøre ham et andet Forslag, hvorefter jeg proponerede ham, simpelthen at drikke et Glas Sodavand; jeg havde Flasker, der vare bouteillerede paa selve Rosenborg Brøndanstalt. Jeg hentede altsaa en Flaske Sodavand, hvilken han besaa ganske nøje, og besluttede sig til at nyde Indholdet deraf. Da jeg endvidere sagde til ham, at selv et Glas Sukkervand kunde ved Sengetid have en beroligende Virkning paa mange Mennesker, saa fik han Lyst til at faa Sukker i Sodavandet. Da jeg kom med Sukkeret, spurgte han mig, idet han fikserede mig meget skarpt, om jeg var vis paa, at det var ublandet Sukker, hvortil jeg svarede: »Det var ikke godt andet, thi ellers gik det mig vistnok meget ilde; jeg skal nemlig sige Herr Majoren, jeg har baade Kone og Børn.« Han sagde: »Det er rigtigt! De har Ret!« han drak nu trøstig ud og gik sin Vej.

En Times Tid efterat ovennævnte Major var gaaet, kom der en høj, smuk Officer ind i Apotheket; han tog en lille Seddel op af Lommen, og ved at efterse et Navn derpaa spurgte han mig, om jeg kunde sige ham, hvor en Dr. Sick boede, da der var bleven sagt ham, at den Mand havde et godt Kvartér. Jeg beskrev ham nu,

hvor bemeldte Dr. boede, men tilføjede, idet jeg nævnte mit Navn, at jeg havde ogsaa et godt Kvartér, og vilde sætte Pris paa, om han vilde tage derimod. Officeren tog imod Tilbudet, og overrakte mig sit Kort, hvorpaa stod: »Emil v. Günther, Oberlieutenant im Generalstabe Sr. Excellenz des Feld-Marschalllieutenant, Baron von Gablenz.»

Samme Oberlieutenant var en særdeles elskværdig og beleven Mand. Da jeg sagde ham, at jeg havde fire unge Officerer anbragt paa min første Sal, spurgte han mig, om jeg ogsaa var vis paa, at disse Herrer vare Officerer. Skønt jeg ikke ytrede nogen Tvivl derom, vilde han dog først selv overbevise sig; han gjorde derfor straks Visit paa første Sal, og det viste sig, at de alle vare Officerer i Kejser Frants Joseph's Tjeneste; deres Navne vare: Gülek, Vierheilig, Takass og Jahn.

Ovennævnte Oberlieutenant Günther blev kun et Døgn i Kvartér hos mig; forinden han drog bort, sørgede han for, at jeg fik en flink Officer tilhuse i hans Sted. Da han vidste, at der var et nyt Hold Østerrigere i Vente, bestilte han Logi til en Major Poppenhain, som han roste meget, idet han sagde, at næstefter Feltmarskal Gablenz var denne Major den elskværdigste Officer i hele det østerrigske Ekspeditionskorps. Det var jo en svær Ros, saa jeg kunde sagtens være glad ved at være Kvartervært overfor saadanne Folk.

Ovennævnte Major v. Poppenhain, som var Chef for det østerrigske Gendarmeri, var i Virkelighed en særdeles medgørlig, elskværdig og rolig Mand, som med al Velvilje kom mig i Møde, naar jeg paa Opfordring af mine bekendte gik i Forbøn for en og anden uskyldig fængslet af Byens civile Befolkning. I de første Dage efter deres Indmarsch vare Østerrigerne nemlig en Del mistænksomme og korte for Hovedet, saa at mange civile bleve,

uden mange Komplimenter, puttede i Hullet, men dog ofte ligesaa hurtigt løsladte, naar nogen indestod for dem.

Var end Major v. Poppenhain en flink og medgørlig Mand, var han dog ogsaa tillige en stolt og ærekær Mand, der ikke vilde være Kongen af Danmark, eller nogen at dennes Undersaatter, noget skyldig; thi da jeg den første Morgen mødte ham paa Trappen, sagde han til mig: »De véd maaske, at jeg er i Deres Gæld!« — nej! det vidste jeg da ikke noget om — »Jo! jeg har i Morges faaet Kaffe, Brød og Smør hos Dem, hvad vil De have for det?« Da jeg, efter først at have vægret mig ved at modtage Betaling, sagde: »Skal vi sige to Mark,« svarede den samvittighedsfulde Major: »Ja! lad os saa sige det; thi vilde De ikke have Betaling, flyttede jeg straks bort.«

Samme Dags Aften, da ovennævnte Samtale faldt, fik jeg en østerrigsk Major v. Taulow, som var udnævnt til at være Kommandant i Veile, i Kvartér. Han var noget af en Hugzu, en ilter og opfarende Mand, men dog i Grunden et godt Menneske. Han begyndte med, saasnt han var kommen indenfor Døren, at skælde mig ud, fordi mine Bysbørn, Brænderikarlene nede ved Sønderbro, havde skudt paa Østerrigerne ved Okkupationen den 8de Marts, og Veile By havde ærlig fortjent, om den i den Anledning var bleven skudt ned o. s. v. Da jeg gjorde mange Undskyldninger, og sagde, at de, der skød, vare danske Soldater, der ved deres Paa-kledning maaske havde et civilt Anstrøg, og derimod ikke Brænderikarle, blev Majoren meget vred og sagde, at det maatte han dog vide og forstaa bedre. Jeg tav saa stille; han var dog snart god igen, og snaksom som han var, begyndte han nu at tale om andre Ting, og om den By Veile, han herefter som Kommandant skulde

behereske. Da jeg udtalte min store Tilfredshed med, at jeg skulde have Kommandanten i Kwartér, da der saa nok vilde komme til at herske Ro og Fred, som jeg ønskede saameget, eftersom min Hustru, der nylig var nedkommen, kunde trænge dertil, udbrød han: »Potz! schwere Noth!« og spurgte nu meget deltagende om, hvad vi havde gjort og grebet til, medens Fægtningen stod paa. Jeg sagde til ham, at der var jo ikke andet at gøre for os, end at paakalde den almægtige Gud, som raader over alle Armeer, og Han havde ogsaa naadigt skaanet Byen og os. Den gode Kommandant syntes vist, det var Talemaader; thi han trak paa Skuldrene og begyndte at tale om noget andet, idet han fortalte mig, at der næste Dag skulde opkastes Skanser oppe ved Møllebakken Syd for Byen. Forinden vi skiltes, sagde jeg til ham, at vi i Veile havde let ved at huske hans Navn, thi imellem Kolding og Fredericia, laa der en By, der hed Taulov; dertil svarede han, at det Navn havde han nok set paa Kortet, men hvordan det var kommen frem i Jylland, kunde han ikke forklare. Jeg turde ikke spørge ham, om han muligvis selv stammede fra Jylland, thi det vilde vel være bleven ansét for en Haan, og kunde let have opirret den iltre Mand paa ny.

Den følgende Morgen blev der ført en Mængde danske Mænd fra Jelling og nærmeste Omegn igennem Veile, for at arbejde paa de bebudede Skanser. Det hele Tog af formentlige Skansegravere, der kom forbi, hvor jeg boede, var ledsaget af østerrigske Soldater med skarpladte Geværer, for det Tilfælde, at nogen af de indfangede maatte tænke paa at unddrage sig sin Skæbne ved Flugten. Den, der først i Jelling blev tilsagt at forberede sig paa Skansesarbejde, var Pastor Svendsen, Seminarieførstanderen der; da han imidlertid straks iførte sig sin Præstekjole, med Ridderkorset paa, veg

den Militærperson, der forestod Indfangningen, tilbage for det Ansvar at tage en ordineret og dekoreret Mand med sig. Den anden Præst paa Stedet, der ogsaa var Lærer paa Seminariet, havde ikke faaet Præstekjole paa og maatte derfor af Sted, ligesom andre Seminarielærere, ligeledes Lægen deri Byen, en Proprietær, Sognefogden, Seminarister og Husmænd etc., kort sagt, alle, der faldt Ekspeditionen i Hænderne paa denne planløse Morgenfangst. Alle maatte de af Sted, som de gik og stod. Seminarister, som sad og læste i Slaabrok med Sivsko paa Fødderne, for at holde Varmen, maatte ogsaa med. Det var et bedrøveligt Syn, at se disse nedslagne Mennesker med Magt føres til at gøre et Jordarbejde, hvortil de fleste vare aldeles uskikkede, og som man kunde indse var aldeles unyttigt og ørkesløst, da der ikke var Spor af Sandsynlighed for, at Fjenden vilde faa nogen Brug deraf.

Ved Middagstid kom der en Del Hustruer til de Mænd, der vare tagne i Jelling, for at forsøge at faa disse fritagne for Skansearbejde. De henvendte sig til mig, for at jeg skulde skaffe dem Audiens eller se, hvad der kunde gøres. Da Kommandanten, Major Taulow, var noget opfarende og uberegnelig, lovede jeg at skaffe Damerne at vide, hvorledes hans Humør stod. Navnlig i de første Dage strømmede der saa mange Sager og Forespørgsler ind paa den med Kommandantskabs-Forretninger aldeles ukendte Major, at det gjorde ham helt nervøs. Han vilde selv høre og afgøre alt; men det skortede ham baade paa Ro og Indsigt. For at undersøge Terrainet begav jeg mig nu op til bemeldte Kommandant, bankede paa hans Dør og traadte ind; da jeg saa, at han var beskæftiget med at tale med nogen, blev jeg staaende afventende ved Døren. Kommandanten stod midt paa Gulvet, med en Supplikant paa hver Side

af sig, og disse talte samtidigt til ham, medens han stod uforstaaende, og saa fortrædelig frem for sig. Det var, som om det var ham en Lettelse at blive fri for at høre paa dem, hvorfor han overgav dem til en Skriver, og kom hen imod mig og sagde: »Der har vi vor Vært, — hvad er der til Tjeneste.« Jeg sagde ham, at det havde ingen særlig Hast, men naar han fik Tid, vilde jeg gerne tale med ham, hvorefter han udbrød: »Ak! jeg har saameget om Ørene, ligesaagodt nu som siden.« Han fulgte mig da ind i Sideværelset, og der meddelte jeg ham, at der vare nogle Damer nede hos mig, som ønskede deres Mænd fritagne for Skansearbejde. »Damer!« udbrød han meget forbavset, »hvad er da deres Mænd.« Da jeg sagde ham, at der var studerede og dannede Mænd derimellem, idet jeg kendte baade en Pastor, en Doktor, Seminarielærere og en Proprietær, — rev han sig i Haaret og sagde: »det er jo en ren Skandale, — det skulde jo kun være Bønderkarle og Almue, der skulde tages.« Han gav mig et Stykke Papir og bad mig nedskrive Navnene paa alle de neden under værende Fruers Mænd. Jeg skrev nu alle Navnene op paa de Mænd, jeg kendte. Derpaa skrev Majoren et Afskeds-patent og Udygtighedpas for D'Herrer, og satte Kommandantskabets Stempel paa; — saa var den Sag ordnet.

En ganske snurrig Episode forefaldt ved samme Lejlighed med en Husmand fra Herregaarden Leerbæk, der ogsaa blev taget til Skansegravning hin Morgenstund, da han stødte paa Toget, medens han gik fra sit Hjem til Arbejde paa Herregaarden. Han var naturligvis yderlig forbitret over, at han skulde grave Skanser til ingen Nytte, i Stedet for at passe sit Arbejde og tjene sin Dagløn. Fuld af Harme, men tavs og indesluttet lod han sig, med sine Lidelsesfæller, føre igennem Veile op til Bakkerne Syd for Byen. Da han ikke

kunde hævne sig paa sine Undertrykkere, gik han løs paa at bearbejde Jorden, da de gav ham Spade og Hakke i Haand. Uden at agte paa de Planer, hvorefter der skulde graves Traverser og Paralleller, gravede han sig lodret ned i Jorden, og da der skulde holdes Hvil og spises Mellemmad, agtede han ikke derpå; thi han havde hverken Penge eller Mad med hjemme fra, og medens de andre Skansegravere holdt det dem tilstaaede Hvil, gravede han altsaa videre. Da den østerrigske Feldwebel senere kom for at efterse Arbejdet, var den utrættelige Leerbækmand nede i Dybet af en stor Udgravning. Østerrigeren raabte: »Mann! wo wollen Sie hin?« Jyden paa Bunden af Hulen fortsatte ufortrødent sit Arbejde, idet han sagde: »A ska viis dem, te a ka graw.« Man forklarede Feldweblen, at det var Mandens Mening at grave sig ud paa den anden Side af Jordens Overflade, hvortil denne sagde: »Potz denn! er ist ja toll, ganz wahnsinnig!«. Østerrigerne beholdt Manden endnu til Observation Dagen over, men han var stadigvæk lige uforbederlig; Mad og Drikke vilde han ikke have, og hans Tendens til at grave sig lodret ned i Jorden vilde han ikke aflægge; han blev saa »entlassen« af Mangel paa Begreb om Skansegravning. Da de gjorde ham begribelig, at han kunde gaa hjem til Kone og Børn, blev han jo indvendig meget glad, men tog det tilsyneladende med stor Sindsro, og gik i koldblodig Marsch ned ad Bakken, ind ad Byen til. Da han kom op ad Gaden, gik han ind paa Apotheket, og bad om at faa mig i Tale. Han spurgte mig, om jeg ikke nok kendte Søltoft paa Leerbæk; jo, svarede jeg, det er min gode Ven. Manden fortalte mig nu, at Herren paa Leerbæk var hans Husbond, idet han var en af hans Husmænd, og han bad mig nu om at faa noget at spise, da han ikke havde faaet Mad i sin Mund siden igaar Morges,

da han blev nappet af disse hersens Tyskere, der havde slæbt ham paa Skansearbejde, og nu var han derfor saa mat, at han ikke troede, han kunde gaa til Leerbæk, inden han fik noget at spise. Jeg tog ham selvfølgelig med op i mit Køkken, og fik ham der præsenteret for min Husjomfru og mine Piger, som straks gjorde ham til gode med, hvad Huset formaaede. Samtidig fik vi et Uddrag af hans Lidelsers Historie i de to Dage, som jeg og senere hørte af en af hans Lidelsesfæller i Skansegravningen.

Den 11te Marts kom Feltmarskal Gablenz i Kvartér hos mig. Da der ikke var angivet nogen bestemt Tid, han vilde komme, var jeg tilfældig i Byen, da han kom, men jeg meldte mig straks til Audiens, da jeg kom hjem. Gablenz, som var 50 Aar gammel, var en høj, rank Mand, af sydlandsk Udseende, havde tiltalende livlige Øjne, var noget mager, med smukke og aabne Træk. Han var i meget høj Grad elsket og æret af sine Soldater, og Rygtet om hans Tapperhed og Ridderlighed var gaaet forud for ham. Om hans Tapperhed ved Belejringen af Fæstningen Komorn i Ungarn havde jeg hørt, og hans Ridderlighed gjorde vi i Veile Bekendtskab med, da han den 8de Marts hverken vilde have Byen beskudt eller plyndret, uagtet det vel ogsaa for ham tog sig ud, som om det var civile Folk, der skød fra Tagene paa Østerrigerne. Man vil ogsaa nok kunne forstaa, hvilken Taknemlighedsfølelse vi siden den Dag nærrede for Gablenz, der med ægte Højsind ikke gav efter for sine Underanføreres Tilskyndelse til at tage Hævn over Byen.

Gablenz var baade venlig og forekommende imod mig, da jeg gjorde ham min Opvartning; han udtalte sin

Tilfredshed med Kvarteret, men brugte imidlertid kun 3 Værelser af de 5, der blev ham tilbudt. Han beklagede, at han skulde være nødt til at komme som Fjende til et Folk, med hvilket han under andre Omstændigheder vilde have kunnet kæmpe paa samme Side. Han sagde fremdeles, at han ikke vidste, hvorlænge han blev her, men naar jeg og mine Bysbørn havde noget-somhelst at klage, enten over ham, hans Officerer eller hans Soldater. saa skulde vi kun trøstig komme til ham og forebringe, hvad der laa os paa Hjerte.

Da hans Excellence ikke havde mere at meddele mig, gjorde jeg min Reverens og gik. Ikke en halv Time efter kom hans Tjener ned til mig og sagde, at Feltmarskallen ønskede, naar jeg fik Tid, at tale med mig. da der var noget, han havde glemt før. Da jeg kom derop, gjorde han mange Undskyldninger, fordi han havde gjort mig Ulejlighed, men Sagen var den, at han vilde bede om Tilladelse til at bruge et Dameskrivebord, der stod i hans Værelse, da det udmærket vilde egne sig for ham til at gemme nogle Papirer i. Jeg gjorde ham nu opmærksom paa, at jeg, i Mangel af bedre, havde ladet dette Dameskrivebord blive staaende efterat have tømt Skufferne for deres Indhold, samt at Nøglen laa paa Hylden ovenover Skrivebordet, hvortil Gablenz sagde: »Jeg har meget vel bemærket Nøglen, men troede, at den maaske var glemt, og jeg var egentlig bange for, at Deres Frue muligens havde Breve beroende deri, og jeg vilde desaaarsag ikke forsøge at aabne Skufferne med Nøglen; men naar jeg nu hører, at De har tømt Skufferne, for at jeg skal kunne bruge disse, takker jeg for Opmærksomheden. Naar nu blot Skrivebordet ikke maa blive formeget savnet.« — Jeg beroligede ham i saa Henseende, da min Hustru foreløbig maatte holde Sen-gen. Da han hørte, at hun var nedkommen med en

Datter, Dagen før Østerrigerne kom til Veile, udtalte han sin Medfølelse over den Skræk, vi maatte have udstaaet, medens Skydningen stod paa.

Gablentz lod hver Morgen, saalænge indtil min Hustru kom oven Senge, spørge til »die gnädige Frau's« Befindende, og først efter at hans Tjener havde bragt ham Besked derom, maatte han afhente Kaffen til sin Herre i mit Køkken; — det var en udsøgt Artighed af den fine Mand.

Da min lille nyfødte Datter trængte til en Amme, fik min Karl, da han kørte ud paa Landet efter en saadan, en østerrigsk Soldat med, som havde et »Schein« fra Kommandantskabet i Lommen, for at klare alle Skær under Vejs, hvad da ogsaa lykkedes.

Det hed sig, at Gablentz talte godt Dansk; det erfarede jeg dog aldrig, omendskønt jeg talte flere Gange med ham. Det er muligt, at han i saa Henseende er bleven forvekslet med sin Stabsofficer Ritmester, Baron Löwenstern, som var opdraget i Holsten. Talte denne end Dansk, var han dog en fuldblods Slesvigholstener og ingen behagelig Mellemand ved Forhandlingerne, da han paa Forhaand var imod alt Dansk.

Gablentz var, hvad vi paa Jydsk kaldte »en dejlig Mand«, og man følte sig tryk, saalænge man havde ham i sin Midte som øverstbefalende; thi han var streng retfærdig og rettænkende, og det laa fjernt fra ham ved smaalige Drillerier og Plagerier at forbitre Livet for det lille fremmede Lands fredelige Befolkning. Naar Klager henstilledes til hans personlige Afgørelse, kunde man være vis paa en saa retfærdig og upartisk Dom som muligt.

Gablentz' Ridderlighed viste sig ogsaa derved, at han holdt sin Haand over Monumentet »Den tapre Landsoldat« i Fredericia; thi da han kom dertil, efter at vore Tropper frivilligt havde rømmet Fredericia Fæstning, og saa

dette Monument, syntes han saa godt om det og den Tanke, der laa til Grund derfor, at han satte Vagt ved det, for at ingen Tysker skulde vove at molestere det.

Nogle Dage efter at Gablenz havde taget Hovedkvarter i Veile, overværede han Begravelsen af en østerrigsk og to danske Soldater, der vare døde paa Lazaretet. Alle tre Krigere bleve begravede paa samme Dag; de tre Kister henstode i Sygehusets Gaard, og der mødte nu Gablenz med hele sin Stab, for at vise de tre Krigere den sidste Ære; flere af Byens Borgere og Embedsmænd vare ogsaa til Stede. Den østerrigske Feltpræst oplæste en Bøn og bestænkede Tyskerens Kiste med Vievand. Med den østerrigske Musik i Spidsen blæstes der en Koral paa Vejen til Kirkegaarden. Feltpræsten læste atter der en Bøn ved Tyskerens Kiste, og Byens Sognepræst forrettede Jordpaakastelsen og bad Fadervor til Slut. Imod Sædvane maatte der ikke afskydes Geværsalver til Ære for de tre afdøde Soldater, da Østerrigerne vare bange for at allarmere deres Forposter Nord for Veile. Forinden Gablenz forlod Kirkegaarden, overrakte han Byens Sognepræst en Pengesum af 200 Kroner til Enken og Børnene efter afskediget dansk Overspillemand Hartmann, der under Træfningen ved Veile ved egen Uforsigtighed var bleven truffen af en østerrigsk Kugle.

Nogle Dage i Forvejen foregik der en anden Ligbegængelse af en østerrigsk Løjtnant; men da den afdøde var af evangelisk-luthersk Trosbekendelse, fandt Sørgehøjtideligheden Sted i Byens Kirke. Der var Gablenz med Stab ogsaa til Stede; forinden han forlod Kirken, bad han Præsten at modtage 25 Reichsthalere til Veile Bys Fattige. Den østerrigske Løjtnants Lig blev senere ført til Kiel, hvor han stammede fra, og blev jordfæstet der.

Jeg havde en større fraunhofersk Kikkert med Stativ, som jeg havde købt i Merz's Fabrik i München. Med

den kunde jeg fra et Udkig paa mit Tag se halvanden Mil Øst ud i Veile Fjord, og ligesaa langt ind over Veiledalen imod Vest, foruden at jeg ved Aftenstid kunde glæde mig ved at se Planeten Jupiter med dens Drabanter, Saturn med dens Ring, Venus med dens Faser o. s. v. Denne Kikkert satte jeg megen Pris paa og vilde nødigt have, at Tyskerne skulde bemægtige sig den, saa jeg var betænkt paa, da vi kunde vente Fjenden, idetmindste at sende Objektivglasset til Kjøbenhavn, thi saa var Instrumentet ubrugeligt; dog mente jeg, at naar Kikkerten var pakket vel til Side, kunde der aldrig blive Spørgsmaal om den. Imidlertid var der nogle »velvillige« Folk i Veile, der havde meddelt den østerrigske General Dormus, at jeg havde en saadan Kikkert, og da han vel var bange for, at jeg med den skulde signalisere med Skibe ude i Veile Fjord, — han forbød saaledes alle Vindmøller i Veiles Omegn at gaa om Dagen, af Frygt for, at de derved skulde kunne give Fjenden Tegn, — affordrede han mig min Kikkert, med Tilføjende, at det var et personligt Laan, og han skulde nok sende mig den tilbage, — vel sagtens, naar han rejste Nord paa og kom længere bort fra Fjorden, der altid betragtedes med stor Mistænksomhed. Imidlertid rejste han bort og tog min Kikkert med; da det var imod Aftale og givet Løfte, gik jeg til Gablenz og klagede over denne Uordholdenhed. Gablenz var flink som altid, og han gav mig Ret i, at en Kikkert ikke er Krigskontrabande; han noterede Sagen op i sin Noterbog og lovede at tage sig deraf. Nogle faa Dage efter fik jeg virkelig mine Ejendele tilbage.

Foruden ovennævnte General Dormus havde Feltmarskal Gablenz tre andre Generaler: Nostiz, Thomas og Gondrecourt under sig, da han drog herind i 1864.

Sidstnævnte General Gondrecourt var en opfarende, vanskelig Herre, der gjorde sig ilde lidt, hvor han kom

frem; der sagdes, at selv Hunde paa Landevejen fik hans iltre Opfarenhed grundigt at føle, idet han uden Naade skød dem ned med Pistoler, naar de bjæffende foer ud fra Huse og Gaarde.

En nær Slægtning af mig, der var bosiddende i Kolding, fortalte mig senere, hvorledes han ogsaa en Dag fik Gondrecourts vrantne Humør og hensynsløse Opfarenhed at mærke, dog heldigvis ikke med et dødeligt Udfald. Denne min Slægtning var nemlig gaaet hen paa Madsens eller Brødsgaards Hotel i Kolding, — hvilket Gondrecourt havde taget i fuldstændig Besiddelse — for at tale med en rejsende, som repræsenterede et Hus i Itzehoe, og som han antog laa paa nævnte Hotel. Idet han gaar op ad den halvmørke Gangtrappe, staar der en Mand ovenfor, som han ikke kan se, hvem er, der raaber ned til ham; »Was wollen Sie?« For ikke at raabe ligesaa højt, nærmer min Slægtning sig op imod Spørgeren og siger, hvem han søger, men tager ikke Hatten af. I samme Øjeblik slaar General Gondrecourt — det var nemlig ham, der stod ovenfor Trappen — Hatten af Hovedet paa ham, idet han tiltordner ham: »Hut ab! wenn er spricht mit einem österreichischen Officier!« Gondrecourt raabte noget mere, som min Slægtning dog ikke hørte, thi han sprang hurtig ned ad Trapperne, tog sin Hat op og gik hjem. Undervejs mødte han Overlærer Knud Højer; denne syntes, at Manden saa saa modfalden ud, og spurgte ham, hvad der var gaaet ham imod, og nu fortalte han sin Hændelse, men sagde samtidig, at han ikke vilde have den Sag omtalt. Overlæreren var af en anden Mening; thi uagtet min Slægtning bad ham om at tage den Sag med al Ro, saa fik han dog et Par andre af Byens Borgere til med sig at gaa som Deputation op til Overgeneralen Gablenz. Denne tog med al Elskværdighed og Forekommenhed imod de trende Bor-

gere, og fik saa at vide, hvad deres Ærinde gik ud paa. Gablenz beklagede i højeste Grad, hvad General Gondrecourt havde tilladt sig: denne var jo af et sørgelig iltert og opfarende Gemyt, saa han vilde betro De Herrer, at han som Overanfører selv havde meget at udsætte paa samme General; han skulde nok udtale sin Misbilligelse af det skete overfor ham, men klage paa højere Steder kunde han ikke godt; thi der stod Gondrecourt særlig højt anskrevet, da han, som kundskabsrig Officer, var udset til senere at være den østerrigske Kronprins Rudolfs Lærer og Opdrager.

Vel fornøjede med denne Udtalelse gik Borgerne bort, da de følte, at de havde Gablenz paa deres Side, saa det ikke var helt Mundsvejr, naar han havde sagt til Postmester Mechlenburg i Kolding, der en Dag i Tjenestebesøget var i Audiens hos Gablenz: »Vil de hilse de Kolding Borgere og sige, at jeg skal gøre alt, for at de ikke skulle føle Krigens Tryk mere end højst nødvendigt.«

Nogen Tid efter, da ovennævnte min Slægtning var gaaet en Spadseretur til Landsbyen Vonsild, en god halv Mil Syd for Kolding, og vilde vende hjem derfra, blev han indhentet af et firspændigt Køretøj, en aaben Kalesche, hvori sad en høj Officer ganske alene. Da min Slægtning saa, at det var Feltmarskal Gablenz, tog han Hatten af i al Ærbødighed. Gablenz gengældte straks Hilsenen, og da han saa, at det var en velklædt Person, lod han Vognen holde og spurgte Vandreren, om han ikke havde Lyst til at køre med til Kolding. Min Slægtning sagde nu, hvem han var og benyttede Lejligheden til at takke Excellencen for den venlige Modtagelse og Besked i Anledning af Klagen over General Gondrecourt; dernæst takkede han, fordi Feltmarskallen vilde gøre ham den Ære at lade ham køre med til Kolding, men ihvor gjerne han end vilde tage derimod, var det

dog vistnok ikke værd, at han gjorde det. Min Slægtning havde nemlig patriotiske Betænkeligheder overfor sine Bysbørn. »De kan have Ret deri«, sagde Gablenz, og idet han venligt hilsende tog med Haanden til Huen, tilføjede han: »Gott mit euch!« og kørte bort.

Gondrecourt blev ikke længe i Stillingen som General ved den østerrigske Armé i Jylland; men han vedblev til det sidste at være lige vanskelig og opfarende. Han havde saaledes en Dag begivet sig ud til Agent Bruun i Aarøsund, som blev mistænkt for at signalisere til de danske Skibe. Agenten blev kaldt ud i Gaarden, hvor Gondrecourt var staaet af; førstnævnte hilste meget høfligt paa Gondrecourt, men satte straks sin Hat paa Hovedet igen. i Stedet for at holde den i Haanden; men herover for den bistre General op og bibragte Agenten et Slag, saa Hatten fløj hen ad Stenbroen. En østerrigsk Officer i Gondrecourts Følge gav sin Misbilligelse derover til Kende, og nu vendte han sig imod ham og løftede sin Arm truende. Sagen blev afgivet til Gablenz's Kendselse, som nok gav Klagerne Medhold. General Gondrecourt maa vistnok have lidt af et svageligt Helbred, som gav sig Udslag i det irritable Gemyt; der blev sagt, at han i Juli rejste fra Jylland til Karlsbad for at gennemgaa en Badekur der, hvortil han vist kunde trænge. I hans Sted kom der en General Piret, der med Hensyn til Medgørlighed var vidt forskellig fra Gondrecourt.¹⁾

Det er jo bekendt nok, at Østerrigere og Preussere ingenlunde, skønt de vare allierede, kom godt ud af det

¹⁾ I den tyske Generalstabs Værk om Krigen 1864 siges (Bd. II, S. 626): «An Stelle des als Militær-Gouverneur zu Seiner Kaiserlichen Hoheit dem Kronprinzen Rudolph berufenen Generals Grafen Gondrecourt übernahm General-Major v. Piret am 2ten Juli das Kommando über die 1ste Oesterreichische Brigade».

sammen eller søgte hinandens Selskab. Gablenz kunde som god Diplomat ikke udtale sig derom, men blot i Andtydninger lade skinne igennem, hvor liden Sympati han havde for de preussiske Bundsforvante. Hans Officerer derimod gjorde sjældent en Røverkule af deres Hjerte, og ved given Lejlighed kom det frem. Da saaledes en østerrigsk Husarofficer, en Oberlieutenant, en Dag havde været hos Gablenz med en Melding, gav han sig i Snak med mig i Porten ud til Torvet; som vi stod der, kom en Deling preussisk Kavalleri ridende forbi, og han ytrede da med en fiffig Mine: »Das ist unsre Freuden,« hvorefter han saa lidt paa mig; og da han vel kunde gætte min Samstemning, sagde han: »Geben Sie mir zwei Esquadronen, soll ich den ganzen Dreck herausjagen«, hvorpaa han tog til Huen, og med det sædvanlige: »Ich habe die Ehre« gik videre. Ovennævnte Oberlieutenant hed Renner; der var det mærkelige ved ham, at han skal have været den første østerrigske Officer, der den 8de Marts kom med hele Lemmer ind i Veile, men i denne By tog hans Hjerte i den Grad Skade, at han efterlod det, da han og de andre Østerrigere drog ud af Landet igen. Det var en Købmandsdatter, der havde gjort det af med den djærve Krigsmand. Da Krigen var endt, hjemførte han Genstanden som sin Brud. Han har i høj Grad bevaret sin Sympati for Danmark, og de Danske, der besøgte ham i hans Hjem i Wien, nøde den mest gæstfrie Modtagelse der.

Foruden anden Behagelighed og Sikkerhed ved at have et Hovedkvarter til Huse, var der det særlig behagelige ved Feltmarskal Gablenz's Ophold, at vi ofte fik at høre den uforlignelig dejlige østerrigske Musik, som spillede udenfor paa Torvet; ofte bestod det samlede Musikkorps af indtil 60 Musici, særlig naar der skulde gøres Stads af fremmede Officerer og Notabiliteter. Jeg husker saaledes, at der i nogle Dage var et Par amerikanske

Officerer i Besøg, som havde gjort den amerikanske Borgerkrig med. Til Ære for dem var der, foruden stor Koncert med samlet Orkester om Eftermiddagen, ved Tallet om Aftenen stor Tappenstreg med Lanternebærere, saa at dette hele Optog ret kunde glæde baade Øje og Øre, naar der ikke var den bitre Bismag derved, at det var Fjendens Musici, der spillede. Musik er jo imidlertid international, og da vi dog ikke kunde hjælpe Fædrelandet ved at lukke Øret til for den, saa var den et mægtigt Middel til at lette fædrelandske Bekymringer med. Hvor stemningsfuldt og højtideligt lød ikke den østerrigske Nationalmelodi: »Gott erhalte Franz den Kaiser«! og med hvilket Liv spilledes ikke atter og atter Radetzky Marschen, naar Regimenterne i bedste Puds og med stram Holdning passerede Revu for Gablenz, der stod i sit Hjørnevindue og betragtede dem, medens alle de sortøjede Soldaters Blikke paa Forbimarschen vare stift rettede paa ham!

Naar der var Musik paa Torvet, var der altid samlet en stor Mængde Mennesker for at høre derpaa. Den civile Befolkning lærte snart at værdsætte den udmærkede Musik; foruden Musikværker af Mozart, Haydn, Weber o. a., faldt især de kvikke Melodier af Strauss, Lanner og andre Wiener Komponister i Ørene paa Folk. Der var saaledes en Nattergal-Polka, hvori man hørte Fuglekvidder, der især faldt i Menigmands Smag, og Kapelmesteren var ingenlunde karrig med at gentage den, naar der stilledes en høflig Anmodning til ham derom. Det vistnok glædede saavelsom ogsaa smigrede Gablenz og hans Officerer, at vi forstod at værdsætte den fortrinlige Musik, de førte med sig.

Der var en himmelvid Forskel paa Østerrigernes og Preussernes Musik, idet Preussernes faldt fuldstændig igennem i Sammenligning med hines; det kunde enhver høre og forstaa uden at være særlig musikalsk, thi

den Ting var ikke til at tage fejl af. Bøhmerne, som ere fødte musikalske, vare stærkt repræsenterede i de østerrigske Musikkorpsere. En østerrigsk Officer sagde skæmtevis, at saasart et bøhmisk Almuesbarn begynder at kunne skønne, holder Forældrene en blank Frants Joseph Gylden og en Violin hen for det; naar nu Barnet griber efter Violinen, bliver det en Musikus, griber det derimod efter Gylden, bliver det en Tyveknægt.

Østerrigerne forstod ogsaa godt at værdsætte den Magt, der ligger i Musikens Toner; thi da jeg en Dag udtalte til en Østerriger, at det var en udmærket Musik, de opvartede med, sagde han gemytligt: »Det tror jeg! — det er ogsaa det eneste Kit, der holder alle de forskellige Nationaliteter i Østerrig sammen!« — saa uforbeholdent dømte han om Tingene i sit Fædreland.

Om Søndagen var der af og til Kirkeparade; det paagældende østerrigske Regiment var da i dets bedste Puds, og vendte tilbage fra Kirken med en rask og stemningsfuld Marsch. Det staaer for min Erindring, at jeg gentagende saa Regimentet »Martini« paa Kirkestien, og naar det vendte tilbage, spillede Musiken den kvikke og tiltalende Martini-Marsch, som var særdeles iørefaldende.

For Resten havde Folkevittigheden ondt af, at dette Regiment »Martini« gav sig saa meget af med at gaa i Kirke, da der dog ikke kunde spores nogen Forandring til det bedre med det; thi om Regimentet »Martini« blev der sagt, at hele Regimentet var en eneste stor Tyvebande. De Menige af dette Regiment stjal navnlig Lagener af Senge, Duge af Borde, Vadsketøj, der var hængt til Tørring, etc. De brugte disse Genstande til at klippe itu til »Fusslappen«, hvori de omviklede Fødderne, forinden de puttede dem i Snørestøvlerne. Strømper, som hos os, brugte de ikke eller førte de ikke med sig; men som jeg før har meldt, tilegnede de sig dem gerne, hvor de traf

paa dem hos Fjenden, naar det lod sig gøre uden at blive nappet; dette var de paa den anden Side meget bange for; thi naar de bleve grebne paa fersk Gerning, vankede der Fugtel.

Man blev snart klog paa, at de egentlige Østerrigere og Italienerne vare de flinkeste at have i Kvartér, hvorimod Ungarer. Polakker og Slavoniere vare mere raa og tyvagtige. Den Dag, da Feltmarskal Gablenz forlod mit Hus, underrettede en af hans Tjenere mig ganske privatim om, at der den følgende Dag vilde komme et ungarsk Regiment Jægere, og i Fald de bleve indkvarterede i Byen, og jeg fik min Part deraf, vilde han opfordre mig til at passe vel paa; thi Laase og Gemmer vare ikke sikre for dem. Jeg tog Formeningen med al Ro; thi vel havde jeg min Skrivepult staaende i den eneste Stue, jeg den Dag havde tilovers til yderligere Indkvartering; men da jeg ikke havde Penge der og ikke ejede Værdipapirer i den Forstand, lod jeg Pultens Indbold forblive i Skufferne. Jeg fik en Officer og dennes slaviske Oppasser blot for een Dag; Officeren var grumme lidt hjemme, saa der sagtens var god Lejlighed for Oppasseren til at prøve sin Dirkekunst; thi næste Morgen efter Afrejsen kunde jeg se, at der havde været rodet i Skufferne, og et Par af Laasene vare nu ikke til at faa lukket op. Ved nærmere Eftersyn manglede jeg en mindre Livspolice i det engelske Livsassuranceselskab »Eagle«, som den gode Ungarer havde anset for et Værdipapir paa Grund af dets solide og statelige Udseende og Tallet 100, som stod paa en udhævet Plads. Efterat Krigen var endt, anmeldte jeg dette Rov paa Hovedkontoret i England, som kvitterede for Anmeldelsen, saa at Forsikringen fremdeles maatte gaa, uden at Policens Bortkomst skulde have videre Følger.

Forinden Tyskerne kom herop, havde vore admini-

strative Embedsmænd paa Følelsen, at det let kunde gaa dem lige som i 1848, da en stor Del af dem bleve slæbte til Rendsborg og holdte i Fangenskab. Amtmanden i Veile, Konferentsraad Dahl, var i hvert Tilfælde paa det rene med, at han nok vilde blive ført bort, om ikke før, saa naar gamle Feltmarskal Wrangel kom. Desaarsag beskikkede han sit Hus i saa god Tid som muligt. Hans kostbare Malerisamling var han ikke saa bange for, da den vel næppe var i Fare; værre var det med hans Beholdning af fine Vine, hvoraf han ikke havde saa ringe et Forraad, da han baade var en charmant og en flot Vært, naar han saa nogen hos sig, og det gjorde han jævnlgt. Han havde en Del daglig Bordvin, som han ikke vilde tage sig det nær at miste, men spurgte mig, om jeg var villig til at gemme hans fine Vine for ham, indtil Krigen var forbi. Jeg svarede, at jeg skulde forvare Flaskerne, som om de vare mine egne, men at jeg ikke kunde overtage nogen Garanti overfor Ildsvaade og Fjendehaand. Jeg fik altsaa flere store Kasser med Vinene sendt, og jeg anbragte dem i min Mineralvandskælder og skrev med Kridt paa de respektive Kasser: Püllnaer-, Friedrichshaller-, Kreuznachervand o. s. f., hvorefter de heldigt gik Krigen igennem, paa en eneste Flaske nær, som et stort Søm i en Kasse havde knust. — Ogsaa Ejermanden kom rask og frejdig hjem fra Fangenskabet.

Foruden Embedsmænd blev der ogsaa i 1864 sendt en Del af de mere velstaaende Borgere og større Næringsdrivende af Sted til Rendsborg som Gisler, som det hed. Der forefaldt ved denne Lejlighed en lille Episode, som vakte en Del Munterhed. Der var nemlig en ældre, ugift Mand, en forhenværende Urmager ved Navn Wissing; han havde i sin Tid ejet et Stykke Jord, som Veile Kommune købte af ham, for derpaa at udlægge en Gade, men havde betinget sig, at denne skulde bære hans Navn, og altsaa

hedde Wissingsgade. Da der nu skulde tages Gisler, udpegede Menigmand ham som et passende Objekt at føre bort, idet han, der som Partikulier levede af sine Midler, ikke forsømte noget derved. Han blev nu antruffen paa Gaden af en militær Udsending med opplantet Bajonet. Selvfølgelig blev han meget betuttet og fremstammede: »Ich bin kein reicher Mann,« hvortil Soldaten sagde barsk: Wass!! Sie haben ja eine ganze Strasse! Rechts um! Marsch!« — Da Manden hverken havde Kone eller Børn, og Gislerne for Resten ikke lede nogen Overlast, var den offentlige Medlidenhed ikke ret stor hos Befolkningen; det viste paa den anden Side, hvor farligt det er, at lade en Gade kalde op efter sig i levende Live.

I April Maaned forlod Gablenz mit Hus og rejste længere nord paa. Jeg saa ham en Gang igen i Løbet af Sommeren, da han atter for en kortere Tid opholdt sig i Veile. Men denne Gang boede han ikke hos mig.

Efter at Freden var sluttet, blev Gablenz Statholder i Holsten, hvor han førte et mildt Regimente, men blot vilde modtage Ordre fra Wien, ikke fra Berlin. Hans Princip var, som han udtalte: »Jeg hader ethvert Pascharegimente i Holsten og har nok i den Bistand, Lovene yde mig.«

I Begyndelsen af Aaret 1866 udartede Rivningerne imellem Preussen og Østerrig til aabenbar Krig. Den 27de Juni vandt Gablenz Slaget ved Trautenau, den eneste Sejr over Preusserne, som Østerrigerne vandt i denne Krig; men da han ikke fik den Forstærkning, han forlangte for at holde Stillingen, maatte han trække sig tilbage, og Krigslykken smilede ikke mere til de østerrikske Vaaben. I Aaret 1867 blev Gablenz kommanderende General i Kroatien, Slavonien og Fiume med Hovedkvarter i Agram, og samme Aar tillige livsvarigt Medlem af det østerrikske Herrehus, i hvilket han sluttede sig til det liberale Parti. Men i Sommeren samme Aar styrtede han med sin Hest og fik ved den Lejlighed et Benbrud; dette kom sig dog snart, men hans Tilstand

var fra den Tid ikke den gamle, og han led meget af en hidtil hos ham ukendt Nervøsitet. Det følgende Aar, 1868, blev han General i Ungarn. I Aaret 1871 søgte han sin Afsked og tog Ophold i Wien. Han var i 1853 bleven gift men en Friherreinde Helene v. Eskeles og havde med hende 2 Sønner, fødte 1856 og 1857. Der blev sagt i 1864, at det ikke var noget lykkeligt Ægteskab; men om det forholdt sig saa, er ikke godt at sige. De to Sønner opdroges i Schweitz, vistnok i Lausanne. I Januar 1874 rejste Gablenz til Zürich for at besøge en der boende Broder, og her gjorde han den 28 Januar s. A. Ende paa sit Liv ved et Pistol-skud. Ved Siden af Liget fandt man et Stykke Papir, hvorpaa han havde skrevet med Blyant: »Ich habe zu Gott gebetet, und mich gesammelt; aber ich halte es nicht aus. Die hohen Stellen, die ich bekleidete, waren mir deshalb so angenehm, weil sie mich in Stand setzten, Jedermann Gutes zu thun. Das war mein stetes Bestreben und jetzt meine Beruhigung. Seit langer Zeit leide ich an nervöser Ueberreiztheit, so dass ich seit Monaten keinen Schlaf genossen. Das Mass ist nun voll.« —

Præsten i Zürich blev i en anden Skrivelse fra Gablenz's Haand anmodet om at sørge for, at hans Begravelse maatte ske »so einfach und schlicht wie dem einfachsten Manne dieses Landes.«

Fra Byen Trautenau, hvor Gablenz havde vundet den eneste Sejr, der i 1866 vandtes over Preusserne, kom der en Anmodning om, at han maatte komme til at hvile der, for dog at have sit sidste Hvilested paa østerrigsk Jord. (Sluttes).

Minder fra Okkupationen i Veile 1864.

Af Justitsraad H. E. Friis.

II. Wrangel.

Da der ikke var nogen Udsigt til, at man snart kunde blive helt befriet for fjendtlig Indkvartering, var det et yderligere Tryk, da vi fik at vide, at Feltmarskal Gablenz vilde drage videre Nord paa, og at Byen i hans Sted vilde faa den Ære at huse Preusseren Feltmarskal Wrangel, hvem Jyderne godt kendte fra 1848. Nu var jo bemeldte Feltmarskal bleven 80 Aar, men der forlød ikke noget om, at han var bleven blidere og mere medgørlig siden den Tid.

Jeg blev ingenlunde let om Sinde, da jeg fik at vide, at min Gaard var udset til Kvarter for ovennævnte høje, men noget vanskelige Herre.

Feltmarskal Gablenz var brudt op tidlig i Morgenstunden en Dag i April og draget til Horsens. Hans ældre og mest betroede Tjener, — »Jægeren«, som vi i daglig Tale kaldte ham, — var bleven nogle Timer tilbage for at ordne og pakke Feltmarskallens Tøj og faa det paa Bagagevognen, som holdt i Gaarden. Jægeren vilde nu ind for at sige mig Farvel, da der samtidig kom en fin preussisk Stabsofficér, der som Fourer skulde tilmelde mig, at Generalfeltmarskal Wrangel vilde komme i Kvarter hos mig omtrent Kl. 4 Eftm., og at jeg skulde

være belavet paa en 3 à 4 Retter Mad, f. Ex. Suppe, Fisk, Steg og Dessert. Aldrig saa snart havde han udtalt dette, før Gablenz' Jæger traadte frem og bad ham om Undskyldning for, at han blandede sig i Samtalen; men han vilde kun tillade sig at gøre den preussiske Stabsofficer bekendt med, at Hans Excell. Feltmarskalløjtnant, Baron von Gablenz slet ikke havde faaet andet end Morgenkaffen her i Huset, og at saavel han som hans Officerer havde holdt Taffel paa Hotel Brandt lige overfor, hvor Køkkenet var godt. Fruen her i Huset er desuden svag, tilføjede han, saa man ikke godt kan paa-byrde hende Ulejlighed dermed, da det kan faas derovre. Jeg var nær falden denne Gablenz' betroede Mand om Halsen, saa glad blev jeg ved, at han, som en deus ex machina, saa uopfordret kom og friede mig ud af den pinlige Udsigt til at skulle brase op for Fader Wrangel. Skønt jeg tydelig kunde se, at det ærgrede den preussiske Officer, at denne østerrigske Tjener turde blande sig ukaldet i vor Samtale, saa betvang han sig dog og tog sin Tegnebog frem for at optegne Navnet paa det Hotel, der havde sørget for Gablenz' Forplejning. »Jægeren«, det brave Menneske, traadte brat af, og jeg saa ham aldrig senere; thi skønt jeg hellere havde fulgt ham til Vogns, maatte jeg dog følge op paa første Sal med Stabsofficeren for at vise ham den Wrangel tiltænkte Lejlighed. Han besaa det Værelse, Gablenz havde haft til Soveværelse, men foretrak et andet i den modsatte Ende af Huset, skønt det vendte mod Nord, og beordrede dernæst, hvorledes Sengen skulde være redt, saavidt jeg husker, med Madratsen ovenpaa, thi Feltmarskallen var jo haardfør.

Omsider gik den preussiske Officer, idet han sagde, at han muligvis kom igen for at give mig nærmere Besked; men da han udeblev, sluttede jeg mig til, at

Tordenevret med Hensyn til Middagsmaden var trukken over, og glad var jeg, min Hustru og vort Køkkenpersonale. Det var heldigt for mig, at jeg ikke skulde have Middagsmad parat til Wrangel; thi han var bleven forhindret i at komme til Veile om Eftermiddagen, som det var meldt. Først henimod Kl. 11 om Aftenen kom han med en stor Stab ridende ind i min Gaard, hvor der alt var flere Officerer af alle Grader samlede. Da jeg af Uroen iblandt dem mærkede, at den frygtede Gæst kom, gik jeg ud paa min Gaardtrappe for med Hatten i Haanden at tage imod ham. Gaardspladsen havde jeg oplyst saa godt som muligt, for at ikke de beredne Officerer skulde generes af et Træ, omgivet af et Rækværk, som stod midt i Gaarden, og i Vinduet udfor Gaardtrappen var anbragt en Astrallampe, som kastede sit klare Lys ud over det Sted, hvor den gamle Krigsmand antoges at ville staa af Hesten. Straks efter at Wrangel var steget af, kom der en Uhlan sprængende med et Telegram, hvis Indhold den gamle Feltmarskal gjorde sig bekendt med, forinden han gik op ad Trappen til Lejligheden; dernæst beordrede han sin Stabschef til højt at oplæse Telegrammet for at delagtiggøre de forsamlede Officerer i dets Indhold. Da ingen lagde Mærke til mig, og jeg var bange for at vække Mistanke om at ville aflure Telegrammets Indhold, trak jeg mig skyndsomt tilbage, og da jeg var træt og søvrig ovenpaa Dagens Besvær, gik jeg i min Seng; thi jeg mente som saa, Feltmarskallen fandt nok op i sit Kvarter uden mig, da Stabsofficeren, jeg havde vist omkring deri om Formiddagen, var til Stede. Næste Morgen var jeg tidlig oppe og var ikke fri for at have en ond Samvittighed over, at jeg ikke Aftenen forud havde faaet Lejlighed til at blive præsenteret for den frygtede Gæst. Imidlertid var det nu for sent at fortryde; derimod maatte jeg se

snarest muligt at faa Audiens. Da Feltmarskal Wrangels Tjener kom i mit Køkken for at faa Morgenkaffen til sin Herre, bad jeg ham at forhøre, hvornaar jeg maatte gøre Hans Excellence min Opvartning; Tjeneren kom tilbage lidt efter og sagde til mig, at jeg kunde træde an om en halv Time. Da den Tid var omme, gik jeg op og bankede paa min egen Dør, og et snærende: Herein! bød mig indenfor. Den ikke høje Mand med den stramme Holdning, med det hvide Haar og Skæg, de barske Ansigtstræk og stikkende, ingenlunde godlidende Øjne stod henne ved Vinduet, men vendte sig straks om og kom henimod mig, der stod indenfor Døren. Efter et kort Godmorgen spurgte han mig, om jeg var Ejer af Gaarden, og da jeg bejaede det, spurgte han mig, hvor jeg var henne igaar Aftes, da han kom. Jeg svarede ham, at jeg stod paa Trappen, da Feltmarskallen steg af Hesten, men at jeg tillod mig at gaa bort for ikke at høre Indholdet af det Telegram, som blev oplæst ude i Gaarden, da Telegrammet kunde indeholde noget, som jeg ikke maatte vide. Ved denne Forklaring paa min Udeblivelse klaredes de strenge Træk op, og han sagde: »Det var ret gjort af Dig, min Søn! Telegrammet var jo ikke til Dig; det var korrekt.« Han udspurgte mig dernæst om min Alder og om mine Forhold; han sagde til mig, at jeg og min Familie skulde føle os ganske tryk, og jeg skulde betragte ham, som om han var min Fader, og naar jeg havde et Ønske, da blot komme til ham. Det var jo store Ord; jeg saa maaske noget forundret paa ham, thi han fortsatte: »Har Du noget Ønske i dette Øjeblik, saa kom frem med det.« Jeg tog ham paa Ordet og bad ham om, at et tysk Feltapotek maatte blive oprettet her, saalænge de fremmede Tropper vare her. Da Feltmarskallen spurgte, af hvad Grund, og om det behøvedes, svarede jeg ham, at de tyske

Militærlæger kunde maaske tvivle om, at jeg gjorde mig saamegen Umage med Tilvirkningen af Medicin til de fremmede Soldater paa Lazaretet, som til mit Lands egne Børn, hvorved der kunde opstaa Misforstaaelser som i 1848 etc. Wrangel fandt nu, at der kunde være noget i den Tale, og lovede, at i næste Uge skulde mit Ønske blive opfyldt. Imidlertid troede jeg, at det kun var et tomt Løfte; men en halv Snes Dage efter kom der virkelig baade Feltapoteker og Feltapotek, som jeg, da jeg var Rekvirenten, maatte afgive Plads til, med forsvarlig Laas og Lukke til alle Sider; dog kunde to Smaaværelser rumme den hele Butik. Den første Feltapoteker, jeg fik, var en Stokpreusser, skønt han var født i Provinsen Posen, som ellers er polsk. Ved Tiltrædelsen holdt han en Formaningstale til mig om, at jeg skulde være ham lydige og undergiven, samt i Fald hans Varer slap op, da forsyne ham af mit Forraad. Jeg gjorde ham bekendt med, at jeg selv havde ønsket hans Nærværelse, og antog derfor, at vi nok skulde komme godt ud af det sammen, især naar alle Ordre til mine Folk, Tjenesten vedkommende, maatte gaa igennem mig. Denne preussiske Feltapoteker var en løjerlig stiv Fisk; han passede nøje paa mine og mit Personales Bevægelser, som om han troede, at vi kunde føle os fristede til at forgifte Medicinen, der udleveredes til de syge fjendtlige Soldater. Jeg talte ikke til ham mere end højst nødvendigt, men lod ham leve i sin indbildte Overhøjhed og deraf følgende Ensomhed, saa han »langweiligte sich furchtbar«. Jeg havde dog den Nytte af Fyren, at da Kommunalbestyrelsen i Veile kort efter nægtede at udrede en Kontribution af 50,000 Rigsdaler, som Wrangel paalagde Veile By, og der i nogle Dage var stærk Tale om, at han ved Hjælp af sine Soldater vilde indkassere den forlangte Sum, hjalp

Feltapotekeren mig imod sin Viden og Vilje at skjule mine Penge.

Da der nemlig i de krigerske Tider ikke var nogen Postgang for den civile Befolkning, og jeg desaaarsag ikke kunde afsende Penge til mine Kreditorer i Kjøbenhavn og Hamburg, havde jeg efterhaanden ikke saa faa Penge ophobet i min Kasse. Da de fjendtlige Officerer fik deres Gage udbetalt i større preussiske Reichsthalersedler, kunde jeg altid faa tysk Sølv mønt omsat dermed, saa en stor Sum Papirspenge kunde gemmes paa en lille Plads. Da jeg saaledes havde hele min kontante Beholdning indesluttet i en lille Pakke store preussiske Reichsthalersedler, anbragte jeg ved Nattetid denne i Bagklædningen i en af Skufferne i den Receptur, hvor den preussiske Feltapoteker havde sin daglige Plads; thi der formenter jeg, at de preussiske Soldater vistnok sidst vilde lede ved en eventuel Husundersøgelse. Imidlertid kunde jeg og mange andre af Veile Borgere have sparet vor Bekymring; thi Wrangel valgte en anden Maade at søge sig Vederlag paa hos Veile By, som senere hen vil blive berørt.

For at komme tilbage til den gamle Feltmarskal Wrangel maa jeg fortælle nogle af mine personlige Oplevelser med denne 80aarige gamle Hærfører, som vel nærmest var sendt herop til Danmark for at glæde og ære ham; thi at han var langt udover den Alder, hvor han kunde gøre effektiv Nytte, var temmelig indlysende, og det var let hos ham at se de Mangler, der pleje at ledsage Oldingealderen. Der var en himmelvid Forskel paa de Følelser, man nærrede over for ham, og dem, man nærrede overfor hans 30 Aar yngre Kollega, den østerrigske Feltmarskal Gablenz.

En Ting kom man snart paa det rene med overfor

den gamle Wrangel, nemlig at man skulde være bange for ham, naar han blev vred eller blev stødt for Hovedet; thi saa kunde han fare op, og hans Hævn var ikke langt borte. Han kunde dog ogsaa gemme paa den, selv om han ikke sagde noget i Øjeblikket. Han vilde gerne være populær, anses for det menige Folks faderlige Ven og svare til sit gængse Navn i Berlin: Vater Wrangel. Derimod brød han sig ikke en Snus om civile Myndigheder, Kommunalbestyrelser etc. Han satte megen Pris paa at hilse paa kvindelig Ungdom og forsmaaede ikke et Nik af en gammel Kone. Saavidt jeg kunde forstaa, troede han paa, at alle fattige i Jylland stode i varm Taknemlighedsgæld til ham, fordi han, før han i April 1864 kom herop, i Flensborg havde udstedt en Dagsbefaling, i Følge hvilken enhver fattig i Jylland skulde have det fornødne Ildebrændsel for et helt Aar fra de kongelige danske Skove.

Min anden Visit hos Fader Wrangel fandt Sted en Morgenstund, et Par Dage efter at han var kommen i Kvarter — han var nemlig Morgenmand. Han var »velopstaaet« den Dag og var meget fidél; han bød mig at sidde ned, han havde god Tid, og vi skulde tale sammen. Da jeg spurgte om, hvorledes Feltmarskallen havde sovet, og om Sengen var tilpas, svarede han: »Udmærket! jeg har sovet ligesaa godt her, som i Berlin. — Og,« føjede han til, »det har jeg allerede skrevet hjem til Berlin igaar.« Han ytrede fremdeles, at han var tilfreds med Morgenkaffen og Brødet dertil, men især fandt han Smørret udmærket. »Hvor faar Du dit Smør fra?« udbrød han pludselig. Jeg, som ikke turde angive nogen bestemt Herregaard, da jeg frygtede for, at han vilde sende Bud derud og rekvirere Smør paa Kongen af Danmarks Regning, søgte derfor at holde igen paa nogen bestemt Adresse. Da han fremdeles spurgte: »Hvilken af disse

Herregaardes Smør synes Du nu bedst om?« svarede jeg, at det var Smørret fra Hvolgaard; thi der fandtes et holstensk Mejeri, da det var en Holstener, der ejede Gaarden. Jeg tænkte som saa: en født Holstener skaaner han nok; og jeg tror ogsaa, at det slog til; — thi da Wrangel senere hen okkuperede mit Køkken, og hans Kok lavede Maden, mærkede jeg ikke noget til, at Herregaarden Hvolgaard var udset til at være Eneleverandør af Smør til dette Marskalstaffel.

En Dag, jeg havde den Ære at blive modtagen i Visit hos Wrangel, kom jeg af Vanvare og Ubetæksomhed til at paaføre en Del Mennesker en ikke saa lille Ulejlighed. Da Wrangel nemlig nylig var kommen hjem fra en Ridetur, spurgte jeg Excellencen, om han ikke fandt Omegnen smuk, hvilket han bejaede og spurgte mig derefter, hvad den Aa, der kom ind i Byen Nord fra, hed. Da jeg sagde ham, at det var Grejs Aa, spurgte han, om der fandtes Foreller i den, hvilket jeg nok troede, da jeg af og til havde set disse staa stille i Strømmen oppe ved Grejs Mølle. Saa talte vi ikke videre om det, og jeg gik kort efter bort. Dagen efter red Wrangel sporenstregs ud til Grejs Mølle, lod Ejeren kalde og meddelte ham, at til næste Dag havde han at levere en Ret Foreller til Marskalstafflet; hvis ikke, skulde Grejs Mølle faa en Indkvartering af en større Deling Kavalleri. Da denne Befaling var givet, red Wrangel hjem og overlod til Ejeren af Grejs Mølle, Hr. Koch, og hans Folk at se at faa fat paa den ønskede Fiskeret. Da saa meget stod paa Spil, om denne udeblev, var der jo ikke andet for end hurtigst muligt at komme paa Forellefangst. Med Vod, Næt og Stager begyndte en større civil Styrke fra Grejs Mølle at gennemrode Aaen, og da Udbyttet endnu var ringe, da Mørket faldt paa, maatte den besværlige Fiskefangst fortsættes ved Lygteskin. Omsider blev der

indfanget saa meget, som der kunde anses tilstrækkeligt at byde Hans Excellence. Næste Dag blev Kurven med Fisk bragt til Veile af Fabrikant Kochs Svoger, Snedker Olsen, som boede i Grejs. Det var den rette Mand at sende ind med Fisken; thi Olsen havde, foruden at være en frejdig og uforknytt Natur, den Fordel, at han var det tyske Sprog mægtig, da han i sin Ungdom havde rejst paa sin Profession i Tyskland. Bemeldte Olsen kom til mig og spurgte, om jeg troede, jeg kunde skaffe ham Audiens hos General Wrangel, da han dog nok vilde tale et Alvorsord med Manden med Hensyn til yderligere Fiskefangst; thi det blev der nu ikke noget af. Vi henvendte os til Wrangels Jæger om Audiens, og Manden med Forellerne fik straks Foretræde; og som det ofte var hændet før, gik det ogsaa nu: en frimodig Tale overfor Wrangel huede denne helt godt, og han blev ganske medgørlig, saa han og Snedker Olsen skiltes med Tegn paa gensidig Højagtelse, og Grejs Mølle slap for yderligere at levere Fisk til det Wrangelske Taffel.

Jeg meldte mig med passende Mellemlum til Audiens hos den høje Herre og maatte da altid, paa gentagen Opfordring, tage Plads. Da Wrangel havde oplevet meget, havde deltaget i Krigene imod Napoleon i Aarhundredets Begyndelse og ikke var ordknap, gik Underholdningen i de Sager altid meget let, naar først den Gamle kom paa Gled. Jeg søgte imidlertid altid, ved passende Ophold, at komme bort saa snart som muligt, dels for ikke at trætte, og dels for at alt Samtalestof ikke skulde slippe op, saa der skulde blive Mangel senere. Han indbød mig altid til at komme igen, og da han den første Dag havde udtalt, at han vilde være mig i Faders Sted, saa maatte jeg jo vise, at jeg ikke var bange for at komme ind i Løvens Hule, skønt det var med noget blandede Følelser, jeg gjorde disse Visitter;

men jeg havde den bestemte Opfattelse, at gik jeg ikke frivillig til ham, saa skulde han nok have fundet paa at sende Bud efter mig for at meddele mig en eller anden Drilagtighed, han havde hittet paa; thi rigtig god i Hjertebunden tror jeg ikke, at han var.

En Dag spurgte Wrangel mig, om jeg kendte Randers Handsker; jeg fortalte ham da, at disse vare kendte hele Landet over og kunde faas i enhver Manufakturhandel. Han sagde saa, at han vilde købe nogle Par, som skulde sendes til Berlin, og bad mig om at besørge et Udvalg deraf, for at han kunde udtage sig nogle. Jeg sprang straks over til min Genbo Manufakturhandleren og sagde til ham, at nu var hans Time kommen til at gøre sine Hoser grønne hos den gamle Wrangel; thi denne vilde se paa Randers Handsker og købe nogle Par pr. kontant. Han ræddedes imidlertid for at komme til at staa Ansigt til Ansigt overfor denne bistre Mand. Jeg foreholdt ham, at der var ikke noget at være bange for, Vater Wrangel var ikke saa slem som hans Rygte, naar man bare gik frejdigt løs paa ham. Hvormeget jeg end overtalte Manden til endelig at følge med mig og præsentere sine Handsker, turde han dog ikke, men henvendte sig til sin Kommis og spurgte denne, om han havde Mod til at gaa over med Handskerne. Denne var straks villig dertil og gik med mig. Da vi kom indenfor Døren til Hs. Excellence, begyndte denne straks at se paa Varerne, udtog en 2—3 Par og betalte den gængse Pris derfor. Jeg havde ikke præsenteret den unge Mand, i Følelsen af, at Parterne vel vare lige glade, eller vel nærmest at Wrangel ikke vilde synes om, at det ikke var Ejeren af Butikken, der personlig kom. Da Handskerne vare købte og betalte, sagde Wrangel imidlertid til den unge Kommis: »Er det Deres Handsker? Er De Indehaver af Forretningen?« — Da den unge

Mand svarede nej, sagde Wrangel: »Hvor er Deres Principal henne, er han ikke hjemme?« — hvortil Kommissen svarede, at han havde andre Forretninger i Øjeblikket, saa han var forhindret i at komme. Jeg kunde godt se, at der trak en Sky op; imidlertid sagde Feltmarskallen ikke andet end »ja saa« eller »se! se!« Vor Audiens var snart forbi, men Tordenskyen hang fra nu af over denne Mannfaktorhandlers Hoved, og da Wrangel noget senere lod 6 af Byens Manufakturbutikker udplyndre og deres Indhold bortkøre sydpaa, var min Genbos Varelager deriblandt; og der blev sagt, at Wrangel havde denne Butik øverst paa sin Proskriptionsliste. Man mente, at havde Manden selv bragt sine Randers Handsker over og personlig var kommen i Berøring med den vanskelige Kriger, saa var muligvis hans Butik bleven skaanet den Dag, ligesom flere andre. I Maj Maaned bleve alle disse Manufakturvarer tagne og førte bort, men midt i August bleve de dog atter givne fri i Flensborg og førte tilbage til Veile, hvor de udleveredes til Ejermændene.

En Formiddag sendte Wrangel Bud efter mig, og jeg brød naturligvis mit Hoved med, hvad han nu kunde have paa Samvittigheden. Da jeg kom op til ham, og han havde talt lidt om andre Ting, sagde han: »Du er jo gift, ikke sandt? kan din Kone sy?« — Jeg fortalte ham da, at hun var godt oplært i saa Henseende, hvad ogsaa var heldigt, da hun havde 4 Børn at sy om. Han tilføjede, at han spurgte derom, fordi han havde et sardinsk Ordensbaand, der skulde syes noget paa, og det Arbejde ønskede han ikke, at en slet og ret Tjenestepige skulde besørge. Han føjede dernæst til, at i Eftermiddag imellem 3 og 4 var han hjemme, om jeg saa vilde følge min Hustru over, saa vilde han selv instruere hende om, hvor Syningen skulde anbringes. Ved den

fastsatte Tid gik vi altsaa over til ham; skønt min Hustru nødigt vilde med paa den Tur, var der jo ikke andet at gøre end at indfinde sig. Excellencen var meget aimabel paa sin Vis, spurgte til hendes og Børnenes Befindende, kaldte hende Datter og sagde Du til hende, fortalte hende, hvorfor han havde bedt hende at følges med mig over til ham, samt spurgte hende, om hun gerne vilde sy for ham; da hun sagde: »ikke gerne«, vedblev han: »ja men Du gør det dog!« hvortil hun svarede: »ja, naar hun blot kunde.« Nu hentede han det omtalte sardinske Ordensbaand, som aldeles i Farve og Snit lignede det, der bruges herhjemme til Kommandørkorset af Dannebrog af 2den Grad. Min Hustru fik saa Ordensbaandet med sig, og dermed var Audien- sen forbi. Det var et Øjeblikks Sag at kaste den Sløjfe sammen, der var løben op. For ikke at have dette fremmede Klenodie imellem Hænder længere end højst nødvendigt, gik jeg straks over med det til Wrangels Jæger, der paa den Tid var i sin Herres Soveværelse. udenfor hvilket der var posteret 2 Skildvagter af et preussisk Garderegiment. Jeg bankede paa Døren, og da Jægeren kom frem, gav jeg ham Ordensbaandet, hvor- paa der var bleven syet. Da jeg havde lukket Døren for atter at fjerne mig, sagde den ene af de derved posterede Soldater til den anden: »Was! das war ein dänisches Band!« hvortil den anden Soldat svarede: »Ja! er ist ja auch selbst ein Däne.« Hertil maa bemærkes, at blandt de preussiske menige var det en udbredt Tro, at Wrangel ikke alene havde en Søn i den danske Armé, men ogsaa selv husede danske Sympatier. Hvorfra slige vanvittige Formodninger skrev sig, ved jeg ikke at melde noget om.

Et Par Dage senere sendte »der alte« Bud med mig til min Hustru, at vore to ældste Sønner skulde komme

over at besøge ham, og Klokkeslettet, da de kunde komme, blev bestemt. Vi vare ingenlunde glade ved den Artighed, men det kunde jo ikke hjælpe. Drengene, som vare 6 og 5 Aar, bleve altsaa udrustede i deres Søndagstøj og instruerede paa bedste Maade, for at der ikke skulde overgaa os nogen Skam, og jeg gik derpaa over med dem og bankede paa Stormagtens Dør. Vi hørte det snærende »Herein!« indenfor og traadte saa ind; Drengene bukkede og rakte Poterne frem, da »der alte Vater« kom gaaende henimod dem og bød venligt Goddag. Jeg blev staaende ved Døren med dem, da jeg nødvendig vilde have dem placerede, idet jeg var bange for, at Præsentationen skulde trække længere ud end højst nødvendigt; thi jeg var ikke sikret imod, at Børnene i deres Enfold skulde sætte mig som Tolk og Fader i Forlegenhed ved at fortælle Wrangel, med hvormegen Glæde deres Forældre imødesaa hans Afrejse. Alt gik imidlertid godt. Da jeg bød Drengene at bukke pænt til Afsked, bad den gamle Feltmarskal mig at vente et Øjeblik; derpaa gik han ind i Sideværelset og kom lidt efter tilbage, og med stor Nedladdenhed stak han hver af Drengene to Krakmandler i Haanden. Det var nu at byde Bagerbørn Hvedebrød! Drengene, som i deres stille Sind havde ventet et finere Traktement, saa meget spørgende paa Krakmandlerne, paa den gamle General og paa mig, dog heldigvis uden at sige noget. For at forhindre videre Udbrud sagde jeg til Drengene: »Sig nu Generalen Tak, ræk Haanden ud, og saa afsted, idet I bukker!« Vi vare knap komne udenfor, og Døren lukket efter os, før den ældste Dreng siger til den yngre: »Synes Du ikke, det var en rigtig Fedtegeneral!« Jeg var glad over, at der ingen var i Værelset, vi gik igennem, der hørte det og kunde rapportere det videre. Den tredje ældste af mine Drengbørn, en Purk paa 4 Aar,

som ikke havde været med paa denne Ekspedition, gav Wrangel Dagen efter, da han mødte ham paa Trappen, en Kobbertoskilling, og de ældre Brødre fandt snart ud af, at det var et heldigere Lykkestræk end at faa det Par Krakmandler, de havde faaet Dagen forud. Uagtet Wrangel var bekendt for at være meget paaholdende, troede han det ingenlunde om sig selv, da han gav mangan en rød Kobberskilling bort til Børn og Almuesfolk for at opnaa den Popularitet, han satte saa høj Pris paa.

En Dag sendte Wrangel Bud til Byens Sognepræst, Pastor Wittrup, at han ønskede at se Veile Kirke, og angav et Klokkeslet, da han vilde komme. Pastoren indfandt sig i god Tid; lidt efter kom Wrangel og udtalte for ham, at han ønskede at holde sin Andagt i Kirken; senere hen udsurgte han Præsten om Byens fattige og disses Vilkaar, dernæst om Præstens Embede samt om Præstegerningen. Tilsidst spurgte saa Wrangel Præsten, om han indesluttede ham og den fjendtlige Armé i sine Forbønner; da Pastoren bejaede det, spurgte Wrangel om, hvorledes en saadan Forbøn lød, hvortil Pastoren svarede: »Forlad os vor Skyld, som vi og forlade vore Skyldnere.« — »Ja saamænd, De kan have Ret!« ytrede Wrangel, som vistnok havde ventet en behageligere Forklaring. Straks efter sagde han kort Farvel og gik.

Vel mest for at blive i Øvelsen var den gamle Marskal og Kavallerichef Wrangel daglig til Hest og foretog Rideture i Veiles nærmeste Omegn. For at sikre sin Hest mod at snuble paa den glatte Stenbro, befalede han, saasnart han kom til Veile, at Byens Hovedgader skulde paakøres et tykt Lag Grus, som vedligeholdtes hele Tiden, medens han var i Byen. Var der paa Wrangels Rideture noget ved de stedlige Forhold, han ikke vidste Besked med og vilde have Oplysning om, lod han mig stundom kalde, naar han kom hjem, og jeg maatte

da gøre Rede derfor, saavidt jeg kunde. Han havde saaledes en Dag set en lille Dampbaad, der var trukken paa Land paa Havnepladsen, og som bar Navnet »Orla Lehmann«. Wrangel fandt den Sag meget betænkelig; han kunde slet ikke forstaa, hvor noget fornuftigt Menneske kunde kalde noget op efter Orla Lehmann, thi det var jo en Demagog, dertil en slem Demagog. Han udviklede nu i et længere Foredrag det farlige ved Demagogiet, og det kunde vi takke for, at vi nu sad i det, i Danmark, som vi gjorde. Jeg fik derpaa et Ud- drag af det meget, han havde udrettet mod det Uvæsen i Berlin i 1848 o. s. v. Jeg havde i Begyndelsen af Foredraget sagt ham, at Orla Lehmann i mange Aar havde været vor Amtmand her i Veile, samt at han var yndet af Befolkningen; det fandt Wrangel nu ejheller utænkeligt, men Orla Lehmann var dog ikke kongetro, hvorpaa det alene kom an, og som sagt en Demagog af den farligste Slags. — Det undrede mig derfor meget senere at erfare, at Wrangel vilde ud at probere en Sejlads med samme Dampbaad, hvis Navn var ham en saa slem Torn i Øjet.

Dampbaaden »Orla Lehmann«, som var en usselig lille Skude, havde fra Vintertid af været trukken paa Land, da Wrangel fik Øje paa den. Kedlen var utæt, og den og de øvrige Maskindele var bragt hen paa Byens Jernstøberi for at efterses. Alt dette maatte nu skyndsomst bringes i Orden, da Wrangel var faldet paa at ville gøre Sejlture med Baaden. Et Par Veile Borgere, Blikkenslager Glud og Skomager Christensen, vare blevne udpegede som de, der mest havde sejlet og haft at gøre med Dampbaaden; de bleve under Ledsagelse af et Par preussiske Soldater med opplantet Bajonet førte op til Wrangel for at eksamineres med Hensyn til Baadens Historie, Brugbarhed og Sejleevne. Blikkenslager Glud,

som var Ordfører, gjorde en hel Del Ophævelser, da han var ked af det hele Projekt; men ligemeget, Wrangel vilde nu ud at sejle, »nur spazieren fahren« udtrykte han sig; og fornøden dansk Besætning skulde der være med til Baa-dens Betjening. Saavel Blikkenslager Glud som den anden Borger truedes paa Livet, i Fald de eller deres Folk gjorde sig skyldig i Underfundighed eller nogen For-sømmelighed. Havnefoged Barz, der var opfostret i den danske Marine, og i sin Tid havde været med afdøde Kong Frederik den Syvende som Prins paa et Togt til Madeira, skulde ogsaa med, da han forstod baade at pejle og lodde og var kendt med Dybdeforholdene i Veile Fjord. Ogsaa han skulde være de samme strenge Love underkastede, med Hensyn til sit Livs Varighed, som ovennævnte Haandværksmestre, i Fald der stødte noget til under Sejladsen, hvilke Trusler dog ingen af dem optog synderlig alvorligt. Men Glud mente, at skulde der overhovedet tænkes paa at sejle, maatte ogsaa Dampbaadens tidligere Fører, Jens Bertelsen, absolut være med, da han kendte baade Maskinen og Dampbaaden bedre end nogen anden; men der var det »aber dabej«, at han for Øjeblikket sad som tysk Fange i Arrest i Kolding. Samme Bertelsen havde nemlig en Dag fra en høj Bakke ved Vindingland set paa en Kamp mellem en dansk og en tysk Patrouille; som han stod deroppe og fulgte Slagets Gang, saa han sig pludselig omringet af Tyskere, der paastod, at han havde signali-seret til de Danske, og trods al Protest blev han ført til Kolding og sat i Arrest. Saasnart Wrangel hørte, at denne for Sejladsen saa uundværlige Mand ikke var længere borte end i Kolding, blev der straks sendt en Stafet afsted, og endnu samme Aften rullede Hr. Ber-telsen i en Ægtvogn ind i Veile, hvor han dog for en Sikkerheds Skyld blev anbragt om Natten i Arresten.

Næste Morgen blev han taget ud, og under Bevogtning af 2 Soldater med opplantet Bajonet ført ud til Blikkenslager Glud for at konferere med denne om de foreliggende maritime Anliggender. Skønt Dampbaadens Kedel ikke var tungere, end at 4 Mand let kunde bære den, blev der stillet en Blokvogn med 4 Heste for samt 8 Artillerister til Disposition, for at Arbejdet skulde gaa des lettere fra Haanden; men hver Aften, og naar der ellers var Arbejdsstandsning, maatte Bertelsen tilbage til Arresten igen. Efter nogle Dages Arbejde var Skuden klar til at stikke i Søen. Da saameget afgang af en heldig Sejlads, vilde Glud og Bertelsen have en Prøvetur med indfødte Borgere, forinden den officielle Aflevering af Dampbaaden fandt Sted. Maskinen var nylig bleven kittet og sammenføjjet, saa der var endnu en Del Utætheder, og da Værket blev sat i Gang, pustede Dampkedlen Masser af kogende Vand op gennem Skorstenen. Ved fornøden Efterskruning af alle Pakningerne var alt dog omsider bragt saavidt i Orden, at Dampbaaden kunde melde sig til Wrangels Brug. Allerede den følgende Dags Formiddag gik Wrangel med flere Officerer ombord. Men Sejlturen blev ikke lang; thi det kulede noget, og da Wrangel var kommen ud for Munkebjerg, sagde han: »es wird doch so unruhig,« og der blev derfor givet Ordre til at styre ind til Byen igen. Turen forløb ellers uden Uheld. Om Eftermiddagen kom imidlertid en Del Stabsofficerer, hvoriblandt den senere Feltmarskal Moltke, samt en Feldwebel med 8 Mand, med skarpladte Geværer, og ud i Fjorden gik det nu paany. Da Selskabet kom til Munkebjerg, laa der en Flok Vildgæs, og Feldwebelen fik da Lyst til at give Ild paa dem, og fik Lov til at fyre to Skud, men uden Resultat, da det ikke er saa lige en Sag at træffe Gæs med Riffelkugle. Da Dampbaaden »Orla Lehmann« kom ud til

Brejning Land, sagde Glud, der var ked af Sejladsen, at nu havde han ikke mere Kul, end at de lige kunde naa hjem, saa de maatte vende; men da Feldwebelen saa en Flok Gæs ligge inde i Bugten ved Brejninge, bad han om Tilladelse til at maatte prøve at skyde endnu engang; der styredes saa hen imod Gæssene, og han plaffede atter løs, men ingen af Gæssene blev paa Pladsen.

Den østerrigske Strandvagt blev imidlertid allarmet, da den hørte Skud og saa en Dampbaad styre ind i Veile Fjord; den antog, at Baaden kom fra Fyen, og fyrede derfor paa den. Da Blikkenslager Glud, som var en lun Broder, hørte Knaldene og saa Kuglerne spille en 100 Alen fra Baaden, opfordrede han Feldwebelen til at besvare Skydningen; men det gik dog ikke, thi Feldwebelen udbrød: »Donnerwetter! dass sind ja unsre Freunde«! Saa hejstes der en Serviet som Fredsflag, medens Baaden samtidig vendte og uden yderligere Modgang slap ind i Veile Havnebassin. De to gæve Haandværksmestre Glud og Christensen bleve derpaa hjempermitterede som »entlassen und frei«, og oplevede Gensynets Glæde i deres respektive Familiers Skød. Da Wrangel vistnok ikke var tilfreds med Udbyttet af Sejladsen med »Orla Lehmann«, som var bleven saa ubehagelig afkortet, paa Grund af den tiltagende Blæst, saa overtænkte han vel ved sig selv, at naar han havde Dampbaaden i Berlin, kunde han i mere Ro sejle paa Floden Spree. Han befalede derfor, at den lille Damper skulde anbringes paa en større Material- eller Blokvogn og føres til Berlin. Bort fra Veile, til Flensborg, blev den virkelig ført; men om dette Krigsbytte nogensinde naaede helt til Berlin, derom har man vistnok aldrig hørt noget sikkert.

I den Tid vi havde Gablenz i Kvartér i Veile, vankede der næsten stadig Musik; men det var forbi, da Wrangel kom. Han var vistnok ingen særlig Ynder af

Musik, thi selv naar han havde høje Herrer til Gæst ved sit Taffel, saasom Kronprinsen af Preussen, fandt der ikke nogen Taffelmusik Sted. Desmere forundrede det mig, at Wrangel en Dag, da jeg aflagde ham en Visit, sagde til mig: »Holder Du meget af Musik, min Søn?« Det kunde jeg da ikke nægte, at jeg gjorde. »Saa skal jeg lade Musiken spille for Dig og Din Familie i Overmorgen, lad os sige Kl. 3 Eftermiddag«, fortsatte han. Jeg blev i høj Grad ked af denne Opmærksomhed, men turde naturligvis ikke ligefrem udtale, at jeg helst vilde være fri, og takkede derfor ærbødigst, idet jeg dog tilføjede, at det var for megen Ære at vise mig og mit Hus. Imidlertid vilde den gamle ikke høre noget om disse mine beskedne Indvendinger og bad mig at sige det til Kone og Børn, for at de ogsaa kunde have noget at glæde sig til. Jeg gik altsaa bort, lumsk ked af den mig tiltænkte musikalske Nydelse, dog i det stille Haab, at den 80 Aar gamle Mand i Dagens Løb kunde glemme det hele. Imidlertid mødte Musiken virkelig, 12 à 14 Mand høj, til det bestemte Klokkeslet. Baade min Hustru og jeg vare ilde til Mode over deres Ankomst, medens Børnene glædede sig, da de saa Musikanterne komme anstigende med deres blankpudsede Messinginstrumenter. Musikkorpset stillede sig op nedenfor Wrangels Vinduer i Hovedbygningen; men han bød det at trække sig helt hen imod Gaardens Sidefløj, hvor jeg og min Familie havde vor indskrænkede Lejlighed. Jeg ønskede mig langt borte, da disse brave Musici begyndte at trutte løs; thi det var en Ære, jeg ikke satte allermindste Pris paa, og det var da ogsaa kun den alderstegne, i visse Maader besynderlige Vater Wrangel, der kunde falde paa sligt. Imidlertid var der jo ikke andet for end at lade Musikanterne spille, og da de gjorde sig al den Umage, de kunde, og Musik er en international Kunst og Nydelse,

kunde mit Hjerte godt have været fristet til at byde dem en Læskedrik i Pauserne imellem de forskellige Musikstykker, saaledes som jeg erindrede, at min Fader havde gjort i Kong Frederik den Sjettes Tid, da den kommanderende General i Nørrejylland, Generalløjtnant Castonier, der laa i Kvarter hos ham, en Dag lod Regimentsmusiken spille til Ære for sin Vært. Men denne Fremgangsmaade kunde og vilde jeg dog ikke bruge her overfor Fjenden, da det vilde vække Forargelse og Anstød hos mine Bysbørn. Jeg tænkte naturligvis ogsaa paa at give Musiken en Dusør i klingende Mønt; men dels vidste jeg ikke, hvad jeg turde byde, og dels var jeg bange for en Gentagelse af denne musikalske Forestilling, saa der let kunde gaa formeget med. Thi gamle Wrangel var aldeles uberegnelig, og naar han erfarede, at jeg havde givet Musiken flotte Drikkepenge, kunde han let falde paa at gentage Galanteriet med det dobbelte Øjemed at berige Musikanterne og glæde mig og mine. Med Skam at melde tog jeg derfor det Parti, der baade var det nemmeste og det billigste: jeg hverken lod skænke Vin eller gav klingende Mønt, men frembar Dagen efter min Tak for der alte Vater. Det forekom mig, han var noget mere tilbageholden den Dag end ellers; muligvis jeg dog tog fejl. Senere har jeg erfaret, at jeg ved min Handlemaade overfor Musikerne kun traadte i selve Wrangels Fodspor. Jeg læste nemlig for nogen Tid siden i et militært Tidsskrift om samme Wrangel, at han engang, da der blev musiceret til Ære for ham, spurgte Musikdirektøren om, hvad han plejede at give, og at denne dertil svarede: »Deres Excellence plejer ikke at give noget«, hvorpaa Wrangel blot bemærkede: »Ja! lad det saa blive derved fremdeles.«

Samme Dag, Wrangel havde faaet Underretning om, at vor Armé frivilligt havde rømmet Fredericia Fæstning,

holdt han straks Krigsraad med sine Officerer, og da dette var forbi, lod han sin Jæger tilsige mig, at han vilde tale med mig. Jeg fik naturligvis snart min bedste Frakke paa og indstillede mig til Audiens. Wrangel bød mig tage Plads, da han havde noget meget vigtigt at meddele mig, det var nemlig den store Nyhed om Fredericias Rømning. Uagtet jeg alt havde hørt det, saa lod jeg, som om jeg først nu fik det at vide, og var naturligvis meget forbavset over at høre denne gaadefulde Tildragelse. Han spurgte mig, om jeg kunde tænke mig, hvorfor de Danske vare gaaede bort, samt hvorhen, og hvad man nu kunde vente for Overraskelser. Han nærede nemlig en æventyrlig Forestilling om alle de Kneb. de Danske kunde hitte paa. Jeg syntes at kunne spore, at han gerne selv personlig havde villet tage Fredericia i Besiddelse. i Stedet for at det nu faldt i Østerrigernes Lod at gøre denne lette Erobring. Det var jo med Vemod vi i Veile hørte om Fredericias Rømning; men dog hellere denne. end et Forsvar for et begrænset Tidsrum, der skulde have kostet meget Blod, og muligen forhindret Resten af Forsvarerne i at iværksætte deres Tilbagetog til Fyen. Fredagen d. 8de April 1864 havde vi fra Højderne ved Veile den store Fornøjelse at kunne høre Kanonerne paa Fredericia Fæstnings Volde dundre til Ære for Kong Christian den 9des Fødselsdag; det var en oplivende og smuk Hilsen at faa fra det Stykke Jylland, vi vare afskaarne fra at betræde.

Med Hensyn til Kvarterforholdene skal jeg endnu kun gøre nogle korte Bemærkninger. Som ovenfor berørt slap jeg fra den første Dag af for at levere Middagsmad til Wrangel; kun Morgenforplejningen paa-hvilede mig og det endda kun i forholdsvis kort Tid, idet det blev betydet mig, at jeg havde at afgive Køkken, Fadebur og øvrige nødvendige Rum, saa at Marskals-

taflet, som herefter skulde holdes i mit Hus, kunde blive betjent af den Mundkok, der tilligemed fornøden Opdækning og Køkkenstel vilde komme en af Dagene. Aldrig saa snart havde jeg faaet gjort Plads til, at Wrangels Husholdning kunde begynde, førend en stor Rustvogn, forspændt med 4 Heste, kørte op for min Port, og alle Slags Husgeraad til et Felttaffel og dets Køkken udpakkedes. En habil Kok fulgte med, og han begyndte straks sin Funktion. Jeg havde blot at levere Brændsel, medens alt det øvrige til Kokkens Behov var mig uvedkommende, saa det var en forholdsvis billig Beværtning, skønt jeg havde de høje Herrer ved mit Selskabsspisebord hver Dag. Wrangels Kok var en særdeles flink og medgørlig ung Mand, saa hans Køkken og mit Køkken levede i den bedste Forstaaelse med hinanden. Han var tillige Ærligheden selv; thi naar han i en snever Vending laante et eller andet i mit Køkken, betalte han det altid punktlig tilbage in natura Dagen efter. Da der fra Feltslagteriet kun blev ham udleveret Oksekød, og han stundom ønskede Lammekød til Variation, fandt der imellem hans og mit Køkken en livlig Tuskhandel Sted af de to Kødsorter. Samme Kok kunde i en Haandevending faa meget udrettet, og havde da ogsaa militær Betjening nok, baade til at hente Varer, og ellers gaa ham til Haande. Vi Civilister maatte gerne se paa alle Kokkens Forberedelser til Middagen, indtil han fik Stegen i Ovnen; thi saa vilde han ingen Tilskuere have. Det hed sig, det var fordi, han var bange for at brænde Stegen; men det var vist nærmest for, at man ikke skulde aflure ham hans særlige Kunst i at fremstille Desserten; thi han var Konditor tillige.

Taflet bestod ved festlige Lejligheder, foruden af Kronprins Friederich og Feltmarskallen, af de højere Officerer, der enten bleve tilsagte eller lejlighedsvis drog

igennem Byen; 16 à 18 Personer var det højeste. der dækkedes til. Jeg saa ofte Kronprinsen komme ved slige Lejligheder og altid gaaende. Jeg havde ikke den Ære nogensinde at tale med ham, hvad dog muligen ikke havde været vanskeligt at opnaa; thi han var en overmaade velvillig og jevn Mand overfor den simple Befolkning. Han saas ofte om Aftenen gaaende omkring. røgende paa en kort Shagpipe. og han var i sin Færd meget ligefrem overfor de preussiske Soldater, saa at han var meget yndet af disse, ligesom han var afholdt i sit Kvarter formedelst sit jevne og ligefremme Væsen.

Naar han gik op til Wrangel. og mine smaa Sønner legede i Gaarden, nikkede han altid i Forbigaaende venligt til dem. Muligvis det ogsaa var paa hans Initiativ. at Smaadrene en Dag bleve hentede op i »Salen« for at faa noget af Desserten. efterat Marskalstaflet var forbi. Da Børnene vare blevne trakterede. og ikke vidste, hvem de særligt skulde takke som den ædle Giver. rakte de Haanden ud til Tak til alle Officererne Stuen rundt.

Uagtet jeg havde haft det særdeles roligt og godt. — fremfor mange andre Kvarterværter. — under Wrangels Ophold i mit Hus, var jeg dog glad, da Afskedens Time slog; thi hyggelig befandt man sig dog aldrig under hans Vinger. Den Dag, han forlod mit Hus. udtalte han sin Tilfredshed med Kvarteret, han havde haft, og indbød mig til. saafremt min Vej førte mig til Berlin. da at besøge ham der. Jeg takkede pligtskyldigst, men jeg følte hos mig selv. at det ingensinde kunde falde mig ind at benytte mig af denne Indbydelse. Derimod skal jeg ikke nægte, at dersom Feltmarskal Gablenz endnu havde levet, da jeg en Del Aar senere var i Tyrol, havde jeg utvivlsomt lagt Vejen om ad Wien for at hilse paa denne Hædersmand og takke ham, fordi han, — uagtet sine Generalers Tilskyndelse, — dog ikke lod Veile By

plyndre eller beskyde i 1864; hvilket, maaske i første Række, vilde være gaaet ud over mig, da min Ejendom laa i den søndre Bydel, der maatte have taget det første Stød af, naar det var gaaet til slige Yderligheder.

III. Skiftende Indkvartering.

Da Dybbøl Skanser vare faldne, og ligeledes da Fredericia Fæstning var rømmet, blev der en livlig Gennemmarsch og Indkvartering af Tropper i Veile. Indkvarteringen blev i Reglen kun ganske kortvarig, for en Dag eller to, hvorefter Tropperne drog videre Nord paa; det var en uafsluttelig Skiften. Regimenterne kom ofte saa hurtigt efter hinanden, at det var vanskeligt at faa gjort ordentligt i Stand i Værelserne, forinden den ny Indkvartering traadte an. Den ene Dag var det Østerligere, den anden Dag Preussere: man blev snart saa sløv ved den uafsluttelige Vekslen, at man var lige glad, hvem man fik, naar bare denne Gennemmarsch kunde faa en Ende, og der kunde komme mere Stabilitet i Forholdene — ikke at tale om al den Vasken og Skuren, der uafsluttelig maatte finde Sted. Jeg havde en Kone ved Vaskebaljen hver Dag i den urolige Tid. Heldigvis havde jeg et rummeligt Vaskerum i Bryggerset og dertil et godt Tørreloft, saa det gik endda nogenlunde; men saa kom Indkvarteringskommissionen i den værste Tid og bad mig om at tillade, at et Kompagni Preussere maatte faa deres Mad kogt i Apotekets Damplaboratorium. Jeg afviste straks denne Anmodning med den Bemærkning: at fik jeg først Preusserne ind i mit Laboratorium, fik jeg dem aldrig ud igen, men jeg tilføjede, at jeg hellere vilde have Vaskerkonen til at rumstere der; thi hende kunde jeg da jage ud igen naarsomhelst; derfor tilbød jeg dem mit Bryggers, hvor

der var to indmurede Grubekedler, som tilsammen rummede 3 à 4 Tønder; der maatte da sagtens kunne koges Suppe til et helt Kompagni. Det hele varede dog kun 3 Dage, og da Byens Skove leverede det Brænde, der gik med, havde jeg haft Lejlighed til i en snever Vending og for en billig Penge at vise Byens flinke Styrelse en Villighed, da det kneb med Plads overalt.

Jeg havde Lejlighed til en Dag, da der gik to preussiske Regimenter igennem, at opleve en ganske morsom lille Episode. Samtidigt med ovennævnte Regiments Ankomst var der nemlig anmeldt Kvarter hos mig til den preussiske General von der Mülbe. Regimenterne kom til Byen noget før end Generalen. Jeg stod i min Port og ventede paa at modtage den tilsagte Indkvartering, da 8 preussiske menige, som havde faaet anvist Kvarter i en lille Sidegade, hvilket de ikke syntes om, kom hen imod mig og sagde i en brysk og brøsig Tone: »Haben Sie Quartier hier«? hvortil jeg svarede: »Ja! aber haben Sie Quartierbillets«? Jeg havde ventet, at de vilde have vist mig de Kvartérbilletter, som nogle af dem stod med i Haanden. Istedetfor sagde Ordføreren, idet han stødte Geværkolben mod Jorden: »Kümmern Sie sich um nichts! Zeigen Sie uns an! Fort!« Nu gjorde jeg højre om, og gik foran op ad Trapperne til første Sal, og viste dem »an« i det Kvartér, General v. d. Mülbe skulde have. Jeg sagde ikke noget, men gik straks bort og stillede mig op i Porten igen. Ikke 5 Minuter efter kom Generalen, en særdeles høflig og venlig Mand. Jeg fulgte ham og hans Adjutant op i Lejligheden, aabnede Døren for det nysankommende Herskab uden at sige noget, og gik derpaa straks bort igen og lod Generalen og de ubudne menige selv se at klare Situationen indbyrdes. Der blev nu en meget livlig Ordveksel indenfor, men det stod ikke mange Minuter paa, før alle de menige styrtede

ned ad Trapperne og ud af Porten med al deres Habengut; det eneste Ord, jeg hørte af deres Mund, da de kom nedenfor, var: »Hole mir den Deufel!« Jeg gik ikke udenfor min Dør den Dag; thi jeg havde ikke Lyst til at møde de bedragne og faa en vel ment Tak for sidst. Næste Dag marscherede de videre.

At en preussisk og østerrigsk Officer ikke kunde være under samme Tag, fik jeg Eksempel paa en Dag i mit Hus. Jeg havde faaet en preussisk Oberst v. Flies i Kvarter; denne var en rolig og velvillig Mand, som, da han ikke havde Brug for alle 5 Værelser i Etagen, tilbød mig de 2 i de faa Dage, han blev, idet han mente, at jeg og min Familie nok kunde trænge til lidt mere Plads. Da hverken min Hustru eller jeg brød os stort om at gøre os det bekvemt for en saa kort Tid, bleve vi enige om, da vi vidste, det kneb for Byen med Officerskvarterer, at tilbyde at tage en Løjtnant eller Kaptein i de os overladte Værelser. Ikke en halv Time efter kom der derfor en Tjener med sin Herres, en østerrigsk Oberløjtnants Bagage, og tog Værelset i Besiddelse. Da den preussiske Oberst hørte Uroen i Naboværelset, vilde han se, hvad det var. Den østerrigske Oppasser gjorde straks stiv Honnør for den preussiske Oberst, da han kom; denne spurgte Oppasseren, hvis Tøj det var etc.; da han fik at vide, at det tilhørte en østerrigsk Officer, befalede Obersten den fremmede Oppasser at tage alt Tøjet igen og straks forføje sig bort. Oppasseren svarede meget fornuftigt, at det turde han ikke, da hans Herre havde befalet ham at gaa herhen med Tøjet. Da Obersten vedblev: »Ja! men jeg befaler Dem det«, svarede Oppasseren paany: »Jeg tør ikke gaa, før min Herre kommer, da han har sagt, jeg skulde blive her, til han kom«. Den preussiske Oberst tøg sig nu i det og sagde: »Det er rigtigt! det er korrekt af

Dem, at De ikke tør gaa, naar Deres Herre har sagt, at De skal blive, — bliv De altsaa bare; men jeg skal snart blive af med Dem — vent blot lidt«. I en Fart gik Obersten i egen høje Person hen paa Kommandanturen, og lod det sørge for et andet Kvarter til Østerrigieren, og Obersten var snart god igen; men senere hen holdt han et lille Foredrag for mig om, at naar han havde overladt mig et Par Værelser, var det kun til min og Families Bekvemmelighed og ikke til andet Brug, vistnok underforstaaet: ikke til Østerrigere.

Naar der paa Østerrigernes Gennemmarsch kom polske, ungarske eller slavoniske Tropper, blandt hvilke de menige Soldater ikke altid vare det tyske Sprog mægtige, sørgede jeg for saavidt muligt at faa en Officer af vedkommende Regiment foruden de menige, der blev mig tildelt; thi det var en stor Hjælp og Støtte for det Tilfælde, at der opstod Kiv og Trætte imellem dem. Jeg husker saaledes en Nat, at der blev et svært Spektakel imellem 6 menige, der laa i Stuen nedenunder mit Sovekammer i Gaardens Sidebygning. Tilsidst sloges de med Knive, og en af de mere besindige kom da farende op til min Dør og bankede paa, og da jeg stod op for at høre, hvad han vilde, kunde jeg af hans næsten uforstaaelige Tale faa ud, at han søgte om Hjælp, da det var livsfarligt at være dernede blandt de gale Mennesker. Heldigvis havde jeg en Oberløjtnant af samme Regiment liggende i Kvarter ovre i Hovedbygningen. Da jeg gik over og vækkede ham, var han straks villig til at staa op for at komme ned og gøre lyst imellem de stridende Parter. Fra Hovedvagten blev der nu rekvideret Mandskab for at hente de to værste Syndere, og de fik deres Fugtel næste Dag. Det var den eneste Gang, jeg havde faaet saa alvorlig Ufred inden Døre, at jeg var nødt til ved Nattetid at paakalde fremmed Hjælp

Dagen før man fik en højere østerrigsk Officer i Indkvartering, kom gerne vedkommende Officers Tjener tiligemed Foureren, som tilsagde Kvarteret, for at alt saa nogenlunde kunde blive ordnet efter vedkommendes Ønske. En Dag var det Chefen for det østerrigsk Kavalleri, Generalmajor Dobrzensky, som Kvarteret hos mig blev udtaget til. Hans Tjener, en Italiener, en velvillig, men tungsindig Fyr, saa sløvt til, hvorledes Møblementet blev omflyttet og Sengen blev redt, efter given Ordre. Tjeneren var fra Verona, og han led, stakkels Fyr, ligesom de fleste af hans Landsmænd stærkt af Hjemve. Destoværre kunde jeg ikke tale til ham paa Italiensk; men saa kom jeg til at huske paa en italiensk Strofe i en af Bellmanns Sange, som deri udtales af en vred Italiener. Og skønt det ikke var nogen Velkomsthilsen, og Ordene passede saare slet i min Mund, gik jeg henimod den italienske Tjener med opløftet Arm og sagde patetisk til ham: »Ira di Diu arrivera bentosta à questa citta«. ¹⁾ Det var da højst morsomt at se det Henrykkelsens Smil, der kom over ham ved at høre de hjemlige Toner af hans eget Sprog. Han foldede Hænderne, og hver Gang jeg senere kom i hans Nærhed, bønfuldt han mig med Lader og Gebærder om at sige mere; thi det var en ren Vederkvægelsens Balsam for ham at høre de italienske Ord. Naar jeg senere i Forbigaaende sagde til ham: »Verona il bella capitale«, straaledede hans Øjne; ligeledes naar jeg sagde: Garibaldi!

Som sagt, jeg fik altsaa General Dobrzensky i Kvartér, og han forblev ikke saa kort Tid hos mig. Hans Passion var at køre med 4 Heste og selv at være Kusk. Damer kunde han jo ikke faa her til Lands til at indtage Hæderspladsen bag i Vognen, men maatte nøjes med et Par

¹⁾ Guds Vrede vil snart komme over denne Stad!

Officerer eller nogle Hestepassere. Hans italienske Tjener skulde blive hjemme for at tage imod Besked i Herrens Fraværelse, og da han ikke kunde sørge for sin egen Forplejning eller gaa ud i Byen at faa den, gik jeg i Følge Generalens Ønske ind paa, at han maatte spise sammen med mine Eolk. Mine Piger vare ikke videre glade ved Udsigten til at faa en saadan Fyr med til Bordet, med hvem de ikke kunde veksle et eneste Ord. Den første Dag da Maaltidet skulde begynde, gik Kokkepigen ned i Porten til Italieneren, som stod og saa ud paa Gaden, og siger til ham: »Han skal op at spise«. Italieneren gentager de samme Ord, saa godt hans Tunge formaar, uden at forstaa noget af det hele. Da han bliver staaende uden at røre sig, siger Pigen til ham: »Klephoved! kan han ikke forstaa det!« hvorpaa hun snurrede rundt og gik sin Vej. Lidt efter fik hun fat paa en af mine smaa Drengene. en Fyr paa noget over 4 Aar, og bad ham om at gaa ned til den italienske Tjener i den blaa Frakke, der stod nede i Porten, og sige til ham, at han skulde op at spise. Barnet gik straks ned til ham, og samtidig med at han indbød ham, tog han fat i hans Jakke og sled i ham, det bedste han kunde, og saa op til Pigen i Køkkenet, der gjorde Tegn med en Ske; saa gik der et Lys op for Italieneren, og han fulgte nu med Barnet. Den første Dag var Stemningen ved Bordet noget trykket, men det gik for hver Dag bedre og bedre. saa Maaltiderne forløb snart meget fornøjeligt for alle Parter.

General Dobrzensky var en særdeles human og retsindig Mand, hvad han straks aflagde Bevis paa Dagen efter, at han var kommen til Veile. Paa Herregaarden Petersholm, tæt syd for Byen, var Gaarden fuld af Lichtensteinske Husarer. Chefen for denne Husarafdeling kaldte Ejeren af Petersholm for sig, og truede denne

med straks at blive hængt, i Fald der udbrød Ild paa Gaarden i Nattens Løb. Gaardens Ejer, som i Forvejen ikke var stærk af Helbred, blev jo ikke lidt forskrækket ved slig Udsigt, især da man jo ved, hvor skødesløs slig Indkvartering ofte omgaaes med Ild og Lys. Da General Dobrzensky næste Dag fik at høre om denne vanvittige Trussel, som Husarritmesteren havde udtalt mod den fredelige og noget svagelige Kvartervært, fik han en ordentlig Næse og Tilrettevisning i de andre Husarofficerers Paahør, som da og var ærlig fortjent.

Nordvest for Veile brændte der kort efter en Bondegaard, hvori der laa en Del preussiske Husarer i Kvarter. Husarerne sagde straks, at det var Ejeren, der selv havde stukket Ild paa Gaarden; men ved det militære Brandforhør maatte Husarerne tilstaa, at det var dem selv, der havde omgaaedes uforsvarligt med Ild og Lys, hvilket havde foraarsaget den hele Brand, hvorved 5 å 6 Stykker af Fjendens Heste indebrændte. Hvor let kunde ikke en lignende Ildebrand være opstaaet paa Petersholm, saa det havde jo været en rar Retsfølgning, om den uskyldige Ejer skulde have bødet med sit Liv derfor, som den iltre Husarritmester truede med. —

I Okkupationstiden kunde Brugen af fejl Oversættelse eller gale Ord undertiden have en slem Misforstaaelse til Følge. Saaledes gik det en Borgermand, som en Dag forhandlede med en østerrigsk Officer, og vilde omtale en anden østerrigsk Officer, hvis Navn eller Regiment han ikke kendte; han vilde nemlig forklare, at vedkommende Officer havde Fløjl paa Kraveopslaget, hvorfor han pegede paa Halsen og sagde: »er hatte Flegel hier«. Da Flegel paa Tysk betyder Tølper, og ikke Fløjl som den gode Borgermands Mening var, foer nu Officeren op og greb Borgermanden i Kraven, i den Tro, at han skældte den østerrigske Officer ud for en Tølper, som

burde hænges. Det varede imidlertid ikke længe, førend en mere habil Bruger af det tyske Sprog kom til og bragte den gæve Borger ud af den ubehagelige Klemme, som han ved sin frie Oversættelse fra Dansk til Tysk var kommen i. —

En østerrigsk Oberløjtnant havde under sit Ophold her anskaffet sig en Hund; han gav den det mærkelige Navn: »Lad være!«; da man undrede sig over det sære Navn, fik man den Forklaring af Officeren, at det var efter de danske Piger, som altid sagde »lad være«, naar man greb fat i dem. —

Blandt andre indkvarterede, jeg havde, var der i længere Tid en østerrigsk Feltapoteker ved Navn Schwartz, et Menneske jeg havde megen Nytte og Støtte af. Han studerede Medicin i Wien, da Krigen kom, og aftjente nu sin Værnepligt. Han var en baade kundskabsrig og omgængelig Person.

Naar der opstod Indkvarteringsvanskeligheder inden Døre, var han altid ved Haanden og klarede Situationen. I de Tilfælde, hvor jeg ikke vilde frem paa Scenen, navnlig naar det gjaldt Indkvartering af subalterne Officerer, der som oftest var de værste, sendte jeg nu og da ham i Breschen. Naar Foureren saa spurgte: »Sind Sie der Herr Apoteker?«, da kunde han jo med en god Samvittighed svare med sin Wiener Dialekt: »ja gewiss!« — thi der blev jo ikke udtrykkelig spurgt, om det var en dansk eller tysk Apoteker. Saa begyndte Forhandlingerne; ofte forløb de meget regulært og venskabeligt, men naar Foureren var brøsig eller for fordringsfuld, saa kom der Fart i Konversationen. Vedkommende undrede sig over at denne formentlig danske Apoteker talte som en indfødt Tysker og var saa vel inde i Indkvarteringsreglementerne. Da den østerrigske Feltapoteker ikke bar Uniform og altid brugte Udtrykkene:

»mit Hus, mine Værelser, mit Køkken« o. s. v., saa spillede han Rollen godt tilende, til stor Lettelse for mig i de vanskelige Forhold.

Den østerrigske Feltapoteker havde ikke stort at gøre, da der ikke vare mange syge Tropper i Veile. Af samme Aarsag havde Sygepasserne ejheller meget at varetage, og de vilde i deres Fritid hellere spadserere i min store Have end gaa omkring i den lumre Hospitalsluft. Da Feltapotekeren havde en 3—4 Stykker af dem til sin Hjælp, holdt de sig til hos mig, hvor de ved at gaa til Haande i Huset og Apoteket kunde tjene manganen en Ekstraskilling. Den ene af disse Fyre viste sig at være Dameskræder, og af den Grund kom han snart i mine Pigers Gunst, da han havde en forbavsende Evne til at endevende en gammel Kjole og skabe noget nyt deraf, saa det tog sig ud. Denne Dameskræder hed Josef; det var derfor Josef først og Josef sidst, han tjente mine Piger mere, end han tjente Kejseren af Østerrig i den Tid. Ikke bedre gik det med en af Sygepasserne, der var Gartner, og en anden, der var Vindyrker af Profession; de vare tilsyneladende glade ved, foruden at oppebære en halv Dagløn hos mig, af min Have at faa alle de Løg og Urter, de brugte til deres Bøf eller Suppe, som de tilvirkede ved et primitivt Ildsted, de havde faaet indrettet i Kælderen.

Omsider rejste den østerrigske Feltapoteker tilligemed sine nævenyttige og tjenstvillige Sygepassere, som alle efterlode et virkeligt Savn hos os. Jeg tror nok, at Savnet var gensidigt. Josef havde især gjort et stærkt Indtryk paa mine Piger, han var saa blid af Gemyt og syede saa dejligt; i lange Tider efter hans Afrejse havde de ingen Garderobesorger; thi saa vel havde han benyttet sin Tid til at fikse op paa dem, medens han var her, at de for en Stund kunde lade Naalen hvile. For-

inden den østerrigske Feltapoteker forlod mit Hus, fik han — vistnok fra den preussiske Stabslæge — Ordre til, at han skulde forsyne sit Feltapotek saa godt som muligt med Sager, som han skulde rekvirere hos mig, og blot give mig et Bevis for, at jeg havde leveret dem. Østerrigeren vilde dog ikke parere denne Ordre; han sagde stolt: »Det indlader jeg mig ikke paa; thi jeg har Forsyning nok, og Kejseren af Østerrig har ikke sendt mig herop for at plyndre«. Senere hen, da Krigen var endt, fik jeg fra Wien et meget venskabeligt Brev fra ham; det var dog mine Piger en stor Skuffelse, at Josef ikke omtaltes i Brevet, og at der ikke var en Hilsen med fra ham. Sagen var vel den, at Feltapotekerens og Josefs Veje ogsaa vare blevne skilte, da Krigstjenesten var forbi.

Med det samme kommer jeg til at tænke paa en anden Østerriger, jeg havde i Kvarter. Det var en Over- sygepasser, der bar Navnet Luther eller Lutter. Jeg sagde straks til ham, da jeg hørte hans Navn, at han maatte da være Lutheraner, hvilket han bejaede med stor Glæde. Han var, fortalte han, født af katholske Forældre; men da han kom til Skøns Aar og Alder, havde han anskaffet sig nogle af Luthers Skrifter, og ved at læse flittig i dem havde han fundet ud, at Dr. Martin Luther havde Ret. Som alle Konvertiter vilde han grumme gerne have en theologisk Disput i Gang for at faa Lejlighed til at fremhæve Lutheranismens gode Sider fremfor Katholicismen. Da han og jeg var af samme Trosbekendelse og altsaa enige i det væsentlige, var der ikke noget for os at disputere om; men da han nu gerne vilde øve sine Kræfter, lovede jeg at have ham i Erindring, hvis en passende Disputator skulde vise sig. Der var en Proprietær paa en større Herregaard, halvanden Mil nordvest for Veile, som var Katholik. Da denne Pro-

prietær, som var en velvilig og godlidende Mand, en Dag tilfældig kom ind hos mig, sørgede jeg for at føre ham og Østerrigeren sammen, og trak mig derpaa tilbage. Disputen varede dog ikke mange Minuter, saa styrtede Østerrigeren ud af Døren, idet han udbrød: »Nein! Nein! Ich gehe fort! der Herr da im Zimmer, er kan ja gar nicht disputiren«. Vi andre lo ad denne Historie, og Proprietæren med; men den lutherske Østerriger førte efter den Tid en indadvendt Tilværelse og fik ikke oftere Lejlighed til at disputere med danske Katholiker i Veile.

Næsteften Feltmarskal Wrangel var der ikke nogen preussisk Officer, jeg nødigere vilde have i Kvarter, end General Vogel von Falkenstein, der ved sin hensynsløse Optræden i Kontributionsudskrivelser havde gjort sig saa forhadet i Jylland. Imidlertid blev der jo ikke spurgt om Følelser i saa Henseende, saa jeg maatte tage ham i Kwartér, da han blev mig tildelt. Jeg havde ventet at faa min Hyre med den frygtede Gæst, men jeg kunde have sparet mine Bekymringer; thi mærkeligt nok var den Mand Hensynfuldheden selv inden Døre. Da han saaledes en Aften ventede Besøg af sine to Sønner, der vare Officerer, lod han sin Adjutant forespørge, om jeg havde noget imod, at disse overnattede hos ham, i Fald deres Ankomst blev forsinket ud paa Aftenen. Selvfølgelig fik vi et af Generalens Værelser indrettet til Natteophold for de af ham ventede Sønner. Først om Aftenen Kl. 11 ankom de, og Generalen gik selv ned at tage imod dem, da de rede ind i Gaarden. Det var tiltalende at se den gensidige hjertelige Glæde ved Gensynet. De omfavnede og kyssede hinanden, og glædestraalende fortalte Generalen, at han havde haft Brev fra deres Moder, som bad ham at kysse hendes Dreng fra hende. Jeg blev Vidne til ømmere Følelser, end jeg

troede, der kunde huses i den barske, af os Danske saa ilde lidte Generals Bryst. Samme General plejede at gaa i Seng Kl. 10, og saa fordrede han Rolighed. Den Aften var Klokken over 12, før han kom til Ro, men desuagtet hamrede Sønnerne løs paa Klaveret med alskens Melodier, medens Generalen laa i Sengen i samme Værelse, og tiljublede dem Bifald, naar et Bravournummer gaves. Næste Morgen rejste Generalens Sønner efter at have drukket Morgenkaffe med Faderen. Denne sendte senere sin Adjutant, dels for at gøre Undskyldning for den natlige Uro, og dels for at faa at vide, hvormeget han var mig skyldig for hans Sønners Ophold. Da jeg svarede, at jeg ikke var vant til at faa Vederlag for saa ringe Imødekommenhed, trak han sig takkende tilbage, og Generalens Paaskønnelse gav sig Udslag i Drikkepenge til Pigerne.

Samme Velvilje og honnête Omtanke kom ogsaa frem, da en anden preussisk General, der laa i Kvarter hos mig kort efter, spurgte mig, om jeg tillod, at en tysk Prins fra Rudolstadt eller Sondershausen, der vilde besøge ham, maatte faa de to Værelser af de 5, Generalen havde at raade over. Selvfølgelig nægtede jeg ikke at give min Tilladelse, som da ejheller behøvede at blive indhentet, og Prinsen kom. Da han tilligemed Generalen gik op ad Trappen en Dag og mødte mig, præsenterede Generalen mig for Prinsen, idet han sagde: »Das ist unser Hausherr«, hvortil jeg bukkede og sagde: »Ja! gewiss! ich bin der Hausherr, aber Sie sind Herr im Hause«, hvorpaa Generalen klappede mig paa Skulderen og sagde: »Sie sind immer so scherzhaft, wir verstehen einander!« Vi gik videre, hver sin Vej. Da Prinsen var rejst, bragte Generalen mig hans Tak for Kvarteret, det var jo alt, hvad der kunde forlanges. —

Tiden gik langsomt for os i den kedelige Okkupationstid, da vi vare afskaarne fra det øvrige Danmark og sjeldent eller aldrig saa danske Aviser eller Breve fra Slægt og Venner. Den 8de Marts var Fjenden kommen til Veile, og først den 24de Novbr. forlod den sidste Officer mit Hus. Jeg havde i de 260 Dage haft 444 Officersbelægninger, knap halvt saamange Oppassere og menige, samt omtrent 150 Heste. Bortdragningen af de ubudne Gæster var en stor Glæde og Lettelse for os, selv om vi vare meget forstemte over den sørgelige Fred, det hele endte med. Da Fjenden var dragen bort, var det mig saa uvant, at det hele Hus nu var mit igen, at jeg maatte gentagende gaa gennem de tomme Rum, for haandgribeligt at faa Vished for, at Fjenden nu virkelig var forsvunden.

Den 6te Decbr. havde vi i Veile den Glæde at se Kongen og Kronprinsen iblandt os. De ledsagedes ind til Veile fra Landsbyen Bredal af 80 Landboere til Hest. Ved Byens Indkørsel var der bygget en Æreport, hvor Byens Borgmester, Ørsted, bød dem velkommen. Det kgl. Herskab tog ind paa et af Byens Hoteller paa Torvet, og saavel Kongen som Kronprinsen talte til den forsamlede Mængde fra et af Hotellets Vinduer paa 1ste Sal, idet de begge takkede Befolkningen for den Patriotisme og Udholdenhed, der var vist under Okkupationen. Senere besøgte Hs. Majestæt Kirken og tog derfra ud paa Kirkegaarden for at se til de faldnes Grave, og han skænkede en Sum til en Mindesten over disse den 8de Marts faldne danske Soldater. Om Eftermiddagen samme Dag kørte det kongelige Herskab bort i en Karet, forspændt med 4 hvide Heste, hvilke dog ikke vare Descendenter af det hvide Stod paa Frederiksborg, men vare stillede til Raadighed af de Veile Vognmænd, da det skulde tage sig ud med det hvide Forspand. Der blev

ikke Lejlighed til at stille store Fordringer til Hestenes Hurtighed paa denne Kongefart; thi det tilstrømmende Folk langs ad Veile-Kolding Landevejen vilde se og hilse paa Kongen og Kronprinsen, saa det blev en ofte afbrudt Kørsel, men en uafbrudt Glædes- og Velkomsthilsen, under Vejs til Kolding.

Tyve Aar efter den Tid traf jeg engang i en Jernbanekupé, paa Vejen fra Verona til Innsbruck, en østerriksk Officer, som havde været med i Jylland 1864; da han hørte, at jeg var fra Veile, og at Feltmarskal Gablenz havde haft Kvarter hos mig, samt fik at vide, hvor højt vi i Veile havde skattet denne humane Fjende, som desværre fik en altfor tidlig Død, vidste han ikke alt det gode, han vilde gøre mig. Han talte med stor Begejstring om Danmark, dets herlige Natur og elskværdige Befolkning, og han vilde have, at jeg skulde være hans Gæst i Innsbruck, hvor han vilde vise mig Byens mange historiske Mærkværdigheder. Jeg skulde imidlertid rejse videre og afslog det derfor forbindtligst, takkende for den venlige Opmærksomhed.

Da det vistnok er paa Tide, at jeg afslutter mine Beretninger, vil jeg med den ærede Redaktions Tilladelse, endnu blot medtage en lille Oplevelse som vel ikke angaar Aaret 1864, men dog paa en Maade ogsaa hører med til mine »Krigserindringer«. Paa en anden Rejse gjorde jeg nemlig Bekendtskab med en Tysker, en Kurhesser, der, som menig Soldat, havde været med i den

første slesvigske Krig; ogsaa han var ligesom den ovennævnte østerrigske Officer opfyldt af Begejstring over Opholdet i Danmark, og det uagtet han der havde siddet som Fange.

Den gamle Soldat boede i Kassel og ernærede sig blandt andet ved at være Fører for rejsende, der vilde se Omegnen. Da jeg var paa Rejse med min Hustru og gerne vilde vise hende Slottet Wilhelmshöhe og dets Omgivelser, som hun ikke tidligere havde set, og vi havde knap Tid til vor Raadighed, saa tog jeg ovennævnte Fører for at faa alt at se i den kortest mulige Tid. Da denne Fører hørte, at jeg var fra Danmark, spurgte han mig, da vi havde gaaet lidt, om jeg ikke var kendt i Byen Veile. Jo! sagde jeg, det er netop den By, jeg er fra; saa var det morsomt at se, hvor han blev oplivet ved dette heldige Træf. Han fortalte mig nu, at han havde været indkvarteret i Veile hos en Dr. Sick, og at han havde haft det udmærket der, samt at det allesammen var rare Mennesker, han havde truffet der i Byen. Fremdeles fortalte han, at han hørte til den Deling Kurhessere, der var bleven taget til Fange i Nørresnede i Juni Maaned 1849. Han beskrev for mig den Skræk, han og hans Kammerater udstode, da de bleve førte til Kjøbenhavn som Fanger; thi de vare saa aldeles overbeviste om, at de kom til at lade deres Liv, saa ilde havde de hørt Kjøbenhavn omtale, forinden de kom herind i Landet. Stor var derfor hans og Kammeraters Overraskelse og Glæde, da de fik alt andet end slet Behandling i selve Danmarks Hovedstad. Han fortalte, at mange fine og fornemme Herrer og Damer strømmede til for at faa disse kurhessiske Fanger at se. »Disse rare Mennesker« sagde han, »vare nu saa gode imod os; Herrerne gav os Penge og Cigarer, og Damerne gav os Chocolate, hvilke Dele de hemmelig stak til os,

naar de gik forbi, saa vi slet ingen Nød havde og aldrig have haft det saa godt som i den Tid, paa det nær, at vi jo lige godt vare Fanger; men det var alligevel nogle herlige Mennesker, vi vare komne iblandt. — Véd De, hvad jeg tror, der ogsaa gjorde noget til, at vi fik en saa god Behandling«, sagde han, »det var vistnok, at Prins Friederich — ham der havde været gift med Russeren, (Storfyrstinde Alexandra), — var vor Landsmand.« »Det er rigtigt,« — føjede jeg til — »og saa hans Søster, hun er nu Dronning i Danmark«. Jeg fortalte ham nu, at vor Dronning var født i Kassel, samt at Danmark med hende iberegnet havde haft tre Dronninger fra Hessen-Kassel, og de havde alle været udmærkede Dronninger og højt elskede af det danske Folk; og ligesom vi i Danmark paa Slottene havde Billeder af det hessen-kasselske Fyrstehus hængende, saaledes var der ogsaa her paa Slottet Wilhelmshöhe Malerier af Prinser og Prinsesser af det danske Kongehus fra Fortiden, som jeg og min Hustru nu gerne ønskede at se. Uheldigvis var Slottet den Dag ikke tilgængeligt for Publikum, idet en fyrstelig Person ventedes dertil samme Dag. Da jeg beklagede mig derover, var min Fører, — som nu efter det udviklede følte sig i dobbelt »Familieskab« med Danmark, og derigennem med mig, — ikke ret længe raadvild; han bad mig nemlig at vente lidt, og jeg kunde se, han havde faaet en lys Idé. Med raske Skridt gik han op til Slottet, hvor han bad om at tale med Inspektøren, og til denne udtalte nu den Himmelgavtyv, uagtet han godt vidste, at jeg var fra Veile, at der var en Professor fra Kjøbenhavn, som ønskede at se Slottets Malerisamling, hvori der var flere Billeder af Kongefamilien, da tre danske Dronninger havde været fra Hessen-Kassel o. s. v.. Den gamle Fører betegnede det som en Skandale, naar saadan en Mand skulde vises af

og ikke faa Malerisamlingen at se, da han havde gjort Rejsen hertil stolende paa, at der var uhindret Adgang til Samlingen. Det hjalp, Inspektøren lod sig i Virkeligheden binde den Fortælling paa Ærmet, og vi fik Slottet at se. Heldigvis fik jeg først bagefter at vide, hvilken Plade den velvillige og tjenstivrige Fører havde slaaet paa mine Vegne. Vi kom imidlertid nu ind og besaa Slottet og Malerisamlingen. Vi naaede lige at komme Slottet igennem, forinden den fyrstelige Person, der var anmeldt, ankom. Min Fører var meget stolt, over at hans Træskhed var lykkedes saa godt; det kan jo ej heller nægtes, at det influerede paa Drikkeskillings Størrelse, og vi skiltes, som om vi havde kendt hinanden i lange Tider. Han bad mig om at hilse i Veile, hvad jeg vistnok forsømte dengang, men muligvis kan det gøres nu igennem disse Linier, overfor dem, som de falde i Hænde.
